

Uniforme de general

de [Mircea Eliade](#)

1971

Înaintau amândoi în vârful picioarelor, cu mare grijă, și de câte ori podeaua scârțâia mai puternic, se opreau brusc, ținându-și răsuflarea. Și în acea clipă, aproape fără să-și dea seama, Ieronim apăsa butonul lămpii de buzunar și rămâneau pe întuneric.

— Să nu-ți fie teamă, îi șopti când, puțin timp în urmă, se împiedică de o frânghie pe care nu o putuse vedea și, rezemându-se, ca să nu cadă, de un dulap, una din uși se deschise încet, scârțâind prelung, ca un geamăt înfundat. Să nu-ți fie teamă. Nu e nimeni în toată casa...

— Atunci de ce vorbești atât de încet? îl întrebă celălalt.

Ieronim reaprinse lanterna și roti de câteva ori conul de lumină în jurul băiatului, fără să-l înalțe totuși până în dreptul figurii. Dar nu avea nevoie. O vedea destul de bine: fața ofilită de licean, cu ochii adânciți nefiresc în orbite, buzele subțiri și părul tuns scurt, cu un început de breton pe frunte.

— Spuneai că te cheamă Vlad, nu e așa?

— Vlad. Vladimir Iconaru.

— Află de la mine, amice Iconaru, spuse apropiindu-și puțin capul, că niciodată, nimeni, în nici o piesă de teatru, în nici un roman, în nici o poezie, nimeni, repet, n-a cutezat să vorbească cu glas normal când se introduce noaptea în podul unei case străine și se introduce, ca noi, cu un scop bine precizat: să găsească lada în care văduva eroului de război, generalul Iancu Calomfir, a păstrat cu pietate uniforme de gală ale soțului ei; să găsească, zic, lada, să-i spargă lacătul. Să fure cele două uniforme. Repet, să fure două uniforme de general.

— Dar spuneai că sunteți rude...

— Suntem. Mai mult: tatăl meu era nepotul favorit al văduvei general Iancu Calomfir. Dar ce-are a face? Ne-am introdus în acest pod cu chei false, la căderea nopții, ca să căutăm un anumit obiect și să-l furăm. E adevărat, un obiect având poate de un anumit interes istoric, dar fără valoare: două uniforme.

— Și o colecție de coleoptere, adăugă Vladimir.

Ieronim își înălță din nou lanterna, și de data aceasta își concentrează lumina deasupra capului băiatului, apoi îi făcu semn să-l urmeze. Dar după câțiva pași se opri.

— N-am mai fost de mulți ani în acest pod, încep cu un glas neutru. Dar îmi aduc foarte bine aminte toate obiectele, toate aceste dulapuri, lăzi și cufere, și i le arată plimbându-și lanterna de-a lungul pereților. Îmi aduc, de asemenea, foarte bine aminte de poziția lăzii cu uniforme: este acolo, la vreo zece metri în fața noastră, deși n-o putem încă vedea, pentru că e ascunsă de nenumărate alte lăzi, cufere și multe, foarte multe pachete cu ziare vechi. Dar un singur lucru nu-mi aduc aminte, Vladimir Iconaru: nu-mi aduc aminte să-ți fi vorbit de o colecție de coleoptere. Ți-am spus doar atât: că în această casă, există multe insectare, că există mai ales o foarte bogată colecție de fluturi...

— Păcat! Și fluturii sunt frumoși, dar marea mea pasiuni sunt coleopterele...

Ieronim își lăsă capul pe spate și-l privi surprins, cercetător.

— Interesant, continuă după câteva clipe, și trebuie să recunosc, nu mă așteptam. Dacă aș scrie vreodată un tratat de morală, ar trebui să discut și cazul dumatăle. Căci ești un caz interesant; într-un cuvânt, accepți cu entuziasm condiția de spărgător pentru o colecție de coleoptere, dar eziți, sau mai precis ești turburat de scrupule, când afli că e vorba numai de fluturi...

— Nu ezit! protestă Iconaru îmbujorându-se. Pentru că de fapt nu e furt. Sunteți rude. E vorba de aceeași familie... Și apoi, adăugă coborând glasul, toți sunt morți.

— De ce spui *toți*?

— Toți care au trăit în casa asta, generalul și văduva lui, și copiii pe care i-au avut, și care au murit pe rând, unii în război, alții în bombardament. Nu mi-ai spus alaltăieri că au murit toți, și casa e pustie, iar dacă n-a luat-o nimeni până acum, este pentru că a rămas șubredă de la bombardament, și că poate au s-o dărâme la primăvară?...

Ieronim îl privi din nou, lung, cu o mare tristețe, apoi stinse lanterna.

— Așa este, șopti. Toți au murit. Sau, adăugă după o pauză, ca să fiu foarte precis, aproape toți. Dar ce-are a face? Nu avem dreptul să pierdem speranța. Când te-am zărit alaltăieri dimineață...

Aprinse lanterna și-i îndreptă lumina direct spre fruntea celuiilalt. Băiatul își duse repede palma la ochi.

— Iartă-mă, continuă Ieronim după ce stinse lanterna. N-am vrut să-ți fac rău. Dar a trebuit să-ți privesc încă o dată ochii înainte de a-mi aminti. Nu, nu e vorba de amintire, ci de *evocare*. Așa cum îmi place mie să-mi închipui, e ca și cum am asculta Corul într-o tragedie greacă. Corul care rezumă, evocă sau prevestește acțiunea eroilor și pedeapsa zeilor... Și acum, nu te mișca și ascultă. Decorul e simplu, îl cunoști. O stradă din Bucureștii anilor 1950. Început de toamnă. În fund, un maidan. Către acel maidan mă îndreptam eu, cu un anumit scop, când am văzut venind un licean cu un porumbel în mână...

— Era rănit...

— Te rog, nu mă întrerupe. Ți-am spus că acum vorbește.... Venea un licean zgribulit, cu obrazul palid, ținând un porumbel în mâna dreaptă și mângâindu-l la răstimpuri cu palma stângă...

— Era rănit și mi-era teamă să nu-l mănânce pisicile...

— Așa mi-ai spus și atunci. Dar eu te-am recunoscut imediat, căci *duceai un porumbel în mână...* Și am știut ce știam de mult: că nu avem dreptul să pierdem speranța... Mai trăiește? Întrebă după o clipă.

— Avea doar aripa stângă pe jumătate ruptă. Îl lovide vreun derbedeu cu praștia. Dar se vindecă. Se vindecă repede ca toate păsările...

— În orice caz, continuă Ieronim, acesta a fost începutul aventurii noastre. Pentru că, recunoaște, nu ți-am ascuns din prima clipă că e vorba de o aventură.

— Mi-ai spus că știi de un pod, într-o casă părăsită, un pod plin cu lăzi și cufere, și lucruri de tot felul, săbii și coifuri și jucării, și reviste ilustrate vechi...

Ieronim își trecu nervos mâna prin păr, ca și cum ar fi încercat să-și potolească nerăbdarea.

— Și câte altele, și câte altele, adăugă, și vorbindu-ți te priveam. Dacă ai ști cum te priveam, să ghicesc ce te-ar fi putut atrage sau interesa... Și totuși, din când în când, îmi zvârleam privirile, pe furiș, asupra porumbelului...

— Îl găsisem pe maidan. Îl lovide cineva cu o piatră...

Ieronim întinse brusc brațul spre întuneric și-i puse mâna pe umăr.

— Să nu-ți închipui cumva că voiam să te pun la încercare sau să te ispitesc. Dar pentru mine, care trăiesc numai pentru teatru, scena era prea excepțională ca să nu ghicești că făcea parte din acel scenariu misterios pe

care mă trudea neconținut, și totuși zadarnic, să-l reconstituiesc, dacă înțelegi ce vreau să spun...

Își retrase mâna de pe umărul băiatului și continuă, cu un alt glas:

— Ascultă: să pot urca cu el, după ce-l văzusem venind dinspre maidan *cu un porumbel în mână*, să pot urca scările acestui pod, noaptea, pe întuneric, și să-l simt acolo, lângă mine, când am să încerc cheile, una după alta, și apoi, deodată, una din chei se va potrivi și ușa se va deschide gemând și vom pătrunde aici, în acest pod, unde n-a mai intrat nimeni de foarte mulți ani, de când a murit și ultimul băiat al văduvei generalului Calomfir... Ascultă! nu mă întrerupe! spuse ridicând brațul, căci abia acum ne apropiem de scena cu adevărat dramatică. Ascultă și imaginează-ți. Am intrat încet, încet, îndreptându-ne spre fund, acolo unde se găsește lada. Și câte nu s-ar fi putut întâmpla! Dumnezeu, câte nu s-ar fi putut întâmpla! O biată lanternă electrică de buzunar. Abia mai luminează, căci o am din timpul războiului, de când eram cercetaș. În orice clipă s-ar fi putut stinge, și am fi rămas pe întuneric. Și nici măcar nu eram unul lângă altul. Eu o luasem înainte, grăbind pasul, căci presimțeam că bateria e pe sfârșite. Și ne-am fi trezit deodată în întuneric, pierduți aici, în acest pod plin cu lăzi și cutii acoperite de praf și pânze de păianjen, și nici n-aș fi îndrăznit să strig, să te chem. Șopteam doar: Vlad, parcă Vlad sau Vladimir te cheamă, nu e așa? Vladimir, mă auzi?... Dar nu mă puteai auzi, pentru că rămăseseseși mult în urma mea și, orbecăind prin întuneric, te depărtai tot mai mult de mine, și nu mă puteai auzi. Chiar dacă aș fi îndrăznit să ridic glasul, tot nu m-ai fi putut auzi, pentru că tocmai atunci începuse să bată vântul, și aici, în podul acesta, dărăpănat de la bombardament, unde vântul se aude sinistru, ca la teatru, când se pregătește să izbucnească furtuna...

Se opri brusc, suflând greu, extenuat.

— Nu m-aș fi rătăcit, vorbi calm celălalt. Nu m-aș fi rătăcit, pentru că sunt obișnuit cu întunerecul. Am copilărit la munte. Nu mi-e frică de întuneric, nici de vânt...

— Vasăzică, numai *asta* ai înțeles? îl întrerupse Ieronim cu o neașteptată tristețe în glas. Ai dreptate că aș fi vrut să te sperii, să te pun la încercare *în întuneric*. Elev Iconaru Vladimir, nu ai imaginație. Nu ești singurul, de altfel.

Aproape nimeni nu mai are imaginație. Trăim vremuri grele. Cine mai are timp să-și imagineze o altă lume, cu *altfel* de oameni, o lume mai poetică, și deci mai *adevărată*?...

— Dacă credeai că m-aș fi speriat lăsându-mă singur în întunec...

— Te rog nu mă întrerupe, căci acum suntem la teatru și ne apropiem de scena capitală... Până la urmă te-aș fi găsit lipit de unul din dulapurile acestea și atunci ai fi înțeles ce se întâmplă, ai fi înțeles de ce mă depărtasem și de ce te lăsasem să crezi că se terminase bateria. Acolo, lipiți amândoi de dulap, ți-aș fi povestit istoria acestei case, care e de fapt istoria generalului Calomfir, adevărata lui istorie, pe care nu o mai cunoaște nimeni pentru că, așa cum prea bine ai cit, au murit aproape toți...

— Atunci, de ce nu mi-ai povestit?

Ieronim ridică obosit din umeri.

— A intervenit ceva. O nimica toată...

— Puteai să-mi povestești, continuă Vladimir, căci nu mi-ar fi fost frică. Și acum poți să-mi povestești. Îmi placi să ascult pe alții povestindu-mi. Mă întreb atunci, mă tot întreb: Când o să-mi vină și mie rândul, eu ce-am să povestesc? Să le spun ce mi s-a întâmplat, o dată, noaptea, la stână?

Ieronim își trecu din nou mâna, nervos, prin păr.

— A intervenit ceva, și *spectacolul* a dispărut. S-a reîntors în neant. A lăsat loc altor probleme, unele mai banale, altele, mai precis una din ele, extrem de importantă, capitală. Nu ghicești? Ai făcut să intervină, recunosc, fără voia dumitale ideea morală: diferența dintre coleoptere și fluturi.

— ... Și lepidoptere, preciză Iconaru.

Ieronim reaprinse lanterna și, cu grijă, ca să nu-l orbească, îl privi lung.

— Să ne grăbim, spuse pornind brusc înainte. Că a început să se facă frig.

Se simțea urmărit și încetinise pasul, așteptând din clipă în clipă să se audă strigat din spate. Dar necunoscuta șovăia. Atunci își rezemă cutia violoncelului de peretele coridorului și, alene, începu să-și caute batista. Începu prin a-și descheia laborios pardesiul.

— Maestre! auzi deodată, în spatele lui, o voce neașteptat de limpede și robustă, de contraltă. Maestre, e adevărat, nu mai dați lecții particulare?

Antim întoarse capul și o privi, încercând să pară surprins, își scoase batista, și-o trecu, absent, pe frunte, apoi rămase cu ea în mână.

— E adevărat, spuse. M-am hotărât să nu mai dau lecții particulare pentru că...

În clipa aceea parcă ar fi văzut-o pentru întâia oară și o privi adânc, mirat, aproape în panică. Începu să se ștergă repede cu batista pe frunte, pe obraji.

— Să nu crezi că-mi tremură mâna, spuse, încercând să zâmbească.

— Sunteți obosit, maestre...

— E și oboseala, dar e și altceva. Mi s-a părut că am mai zărit undeva figura asta, figura dumitale, vreau să spun...

Fata se apropie mai mult de el, plecându-și ușor umerii.

— Nu mi-a scăpat nici un concert, Maestre! Vă urmăresc de cinci ani, de când eram încă la Conservator... Și din toată orchestra, nu vă privesc — *și nu vă ascult* — decât pe d-stră!...

— Nu, nu mă gândeam la asta, o întrerupse, continuând s-o privească și trecându-și batista dintr-o mână într-alta. Ești româncă? Vreau să spun, ai trăit aici, în București?

Fata se îmbujoră brusc.

— Părinții mei sunt din provincie, dar eu am fost crescută aici.

— Ah, deci am avut dreptate. Într-un anumit sens, ești străină, vii din altă parte?...

Fata clătină din cap, zâmbind încurcată. În acea clipă, Antim observă cu emoție că are gura foarte mare și dinții neregulați — și asta îi dădea un aer de frumusețe sălbatică, amenințătoare, aproape agresivă.

— Auzisem dar nu-mi venea să cred. Ar fi îngrozitor, îmi spuneam, ar fi îngrozitor să fie adevărat că Maestrul nu mai dă lecții particulare, tocmai acum, când mi-am găsit slujbă și am bani. Tocmai acum, când puteam lua și eu lecții. Măcar câteva. Măcar o lecție, două pe lună, adaogă văzându-l că tace privind-o neliniștit, parcă nici n-ar fi ascultat-o, ci i-ar fi urmărit doar mișcările buzelor și lumina, când umedă, când mată, a dinților.

Își împături batista, o puse în buzunar și începu să-și încheie nasturii de la pardesiu.

— Îmi pare rău, spuse apucând cutia violoncelului. M-am hotărât să renunț la lecțiile particulare când mi-am dat seama că *nu izbutesc*. Nu izbutesc nici în doi ani, nici în patru sau cinci: pur și simplu, *nu izbutesc...*

Întoarse capul și văzu că, în fundul coridorului, luminile începeau să se stingă.

— Trebuie să mergem, adaogă, că altminteri riscăm să găsim poarta încuiată.

Înainta totuși agale, ținându-și violoncelul în mâna stângă și încercând, cu dreapta, să-și ridice gulerul pardesiului.

— Înțelegi ce vreau să spun. Într-o bună zi mi-am dat seama că nu izbutesc să-i ajut, adică să-i fac *să mă întreacă...*

Fata izbucni deodată în răs, și cu un gest scurt familiar se apropie de el și-i luă brațul.

— Maestre, începu cu fervoare, nici nu bănuieți cât sunt de fericită!... Auzisem atâtea despre d-stră. Ce nu se spunea, ce nu se povestea despre Maestrul Manolache Antim! Dar asta nu mi-a spus-o nimeni, și nu aveam cum s-o ghicesc. Știam doar atât: că, într-un anumit fel, nici d-stră n-ați avut noroc.

Antim se opri și o privi din nou, pe deasupra ochelarilor, derutat.

— N-ați avut noroc de elevi, Maestre. Cine a venit să învețe cu d-stră? Tot felul de premianți. Premiul I și Premiile II. Poate chiar și câțiva cu Premiul III. Dar ceilalți, Maestre? *Ceilalți?* repetă ea subliniind cuvântul și apropiindu-și mai mult fața de el.

— Adică cum, ceilalți?

— Da, Maestre, ceilalți, cei mistuiți de ambiție și urmăriți de nenoroc, cei mai numeroși de altfel. Ca Horia Grădișteanu bunăoară, de care n-a auzit nimeni pentru că s-a sinucis la optsprezece ani. Sau ca Maria Da Maria. Asta, Maria Daria Maria, sunt eu, adaogă coborând glasul. Dar la școală mi se spunea Maria Da Maria...

— Trebuie să ne grăbim, că altminteri riscăm să...

— Lăsați-mă pe mine să duc violoncelul, îl întrerupse.

Gestul fusese atât de neașteptat, încât nu se împotrivi. Încurcat, își duse amândouă mâinile în jurul gâtului, încercând să-și potrivească fularul sub gulerul ridicat al pardesiului.

— Dacă aș fi avut cu zece ani mai puțin, m-aș fi supărat, spusese.

— V-ați fi supărat și acum, îl întrerupse ea din nou, dacă ar fi fost altcineva, un alt gen de femeie, vreau să spun. N-are importanță dacă ar fi fost tânără sau mai puțin tânără. Diferența nu trebuie căutată în vârsta femeilor, ci în destinul lor.

Se opri brusc și strânse violoncelul cu amândouă brațele, lipindu-l de corp.

— Maestre! exclamă cu un glas sugrumat, parcă ar fi fost gata să izbucnească în plâns. Maestre, dacă nu l-ați cunoscut pe Horia, atunci aveți în fața dumneavoastră ființa cea mai înzestrată și cea mai orgolioasă, aproape bolnavă de ambiție, dar și cea mai urmărită de nenoroc pe care ați întâlnit-o vreodată în viața dumneavoastră. Au fost zile întregi când nici nu îndrăzneam să trec strada: *știam* că are să mă răstoarne o mașină; Maestre, *simțeam* mașina de departe, de la zeci de metri, o simțeam cum mă răstoarnă și-mi strivește degetele. *Degetele*, Maestre, degetele astea pe care, dacă nu m-ar fi urmărit nenorocul... pentru că de ani de zile căutam o slujbă care să-mi îngăduie să iau câteva lecții particulare cu dumneavoastră, orice fel de slujbă, cât ar fi fost de anostă sau dezgustătoare, numai degetele să mi le cruțe; ani de zile am tot căutat, și între timp trăiam din mila unuia și altuia, căci nici garderobieră la un local de noapte n-au voit să mă țină... Și doar acum, de curând, de săptămâna trecută, mi-am găsit o slujbă, dar ce folos? Dacă nu m-ar fi urmărit nenorocul, aș fi găsit slujba acum două, trei luni, și atunci degetele acestea le-ați fi văzut ce pot face, și, credeți-mă, Maestre, v-ați fi simțit minunat!...

Cu un efort, Antim o împinse încet către ușă, încercând să pară amabil și totuși detașat, prefăcându-se că nu-i vedea lacrimile alunecându-i lin pe obraji.

— Noapte bună, Vasile, se adresă portarului. Iartă-ne că am cam întârziat, adăugă strângându-și din nou fularul în jurul gâtului. Nu prea m-am simțit bine în antract. M-a luat cu frig. A venit deodată toamna!...

După ce rupseseră pânzele de păianjeni cu suluri făcute la repezeală din ziare vechi, încercaseră să scuture praful de pe capacul lăzii. Dar curând, Ieronim își dădu seama că praful se lipise ca un strat de noroi, neted și uscat, și zvârli sulul printre pachetele de lângă perete. Încredință lanterna lui Iconaru, și scoase din buzunar o verigă cu chei vechi. Începu să le încerce la nemereală, fără prea mare convingere. La răstimpuri, scutura cu putere lacătul, parcă ar fi vrut să verifice dacă era cu adevărat încuiat.

— Fii mai cu băgare de seamă, șopti Iconaru, că faci prea mult zgomot. Și poate ne aude cineva...

Ieronim îl privi surprins, încruntându-se, apoi clătină din cap, ca și cum și-ar fi dat deodată seama că băiatul avea dreptate.

— Atunci, stinge lumina, spuse cât putu mai încet. Și să nu vorbim, să nu ne mișcăm câteva minute. Să vedem dacă se aude ceva...

La început, nu se auzi decât vântul, așa cum îl auzeau de câte ori rămâneau pe întuneric, tăcând amândoi. Dar curând ajunse până la ei un geamăt surd, ca un suspin prelungit peste măsură, și apoi brusc sugrumat. După câteva secunde, parcă mai aproape de ei, geamătul se auzi din nou, de astă dată mai profund, urmat de un gâfâit scurt, speriat, ca și cum cineva ar fi trecut repede pe lângă ei și s-ar fi îndreptat grăbit spre ușa podului.

— Nu e nimeni, șopti Ieronim. Nici un duh, nici o stafie, vreau să spun. Toate zgomotele pe care le auzi vin de sus, de la lucarna care nu se mai închide bine și o clatină vântul...

— Șșșt! îl întrerupse Iconaru, apucându-i brațul. Ascultă acum!...

Se auzi din nou geamătul, dar se auzea de asemenea, dinspre ușa podului, altfel de zgomote, mai puternice, parcă cineva ar fi înaintat anevoie pe podeaua veche și șubredă, trăgând după el un sac cu lemne și uscături.

— Poate au prins de veste, continuă Iconaru, coborând și mai mult glasul, și vin să ne caute...

Tăcură amândoi, ținându-și răsuflarea.

— Dacă ne surprinde cineva, începu brusc Ieronim, silindu-se să nu ridice glasul, le spui adevărul. Ne-am întâlnit întâmplător alaltăieri și ți-am vorbit de

o colecție de fluturi. Dar ti-am vorbit mai ales de teatru, de tainele artei dramatice. Le spui de uniforme, că venisem hotărât să le iau — poți chiar să precizezi că venisem hotărât să le iau cu împrumut, pentru o săptămână, două, căci cine ar vrea să păstreze, *pentru totdeauna*, două uniforme de general? Deci, suntem bine înțeleși: venisem să le iau cu împrumut, dar nu le spui de ce, cu ce scop. *Teatrul*, le spui. E în legătură cu concepția lui despre teatru. Ești elev de liceu, adăugă după o scurtă pauză, cu un aer aproape solemn, știi să păstrezi un secret. Nu le spui decât asta: uniformele sunt în legătură cu...

— Degeaba încerci să mă sperii, îl întrerupse Iconaru, aprinzând brusc lanterna. Pentru că m-ai văzut cu un porumbel rănit în mână, crezi că sunt un biet băiat de la țară incult și prostănac!...

Ieronim îl ascultase surprins, mâhnit, cu palma dreaptă acoperindu-și ochii.

— Să nu mai vorbești așa, că făptuiești un sacrilegiu, șopti. Nu trebuie să vorbești așa despre un porumbel rănit...

— Atunci, de ce vrei să mă sperii că poate vine cineva și ne prinde aici, în pod, și ne dă pe mâna poliției?

Ieronim își retrase încet palma de pe ochi și zâmbi.

— Nu m-am gândit o singură clipă să te sperii. Am voit doar să-mi închipui o scenă *posibilă*, nu un *eveniment*...

— Dacă crezi că mi-e frică de stafii sau de poliție...

Ieronim ridică din umeri și începu să examineze cheile, una după alta.

— Îmi aduc foarte bine aminte..., șopti.

Dar se întrerupse brusc, privi una din chei, apropiind-o mult de ochi, o șterse, frecând-o cu batista, și o încercă, atent, aproape cu emoție.

— Asta era, spuse. Acuma ține-te bine...

Scoase lacătul, îl așeză pe un pachet de jurnale și încercă ușor capacul. Făcu semn cu capul, și Iconaru, trecând lanterna în mâna stângă, îl ajută cu dreapta să deschidă lada. Scârțâia atât de strident, încât se opriră de mai multe ori, speriați de aceste țipete neașteptat de puternice, metalice, sinistre.

În cele din urmă, izbutiră să ridice capacul. Îi surprinse albul imaculat al cearceafului și un miros pătrunzător de camfor, naftalină și busuioc.

— Cum se vede și aici, ca în cele mai mici amănunte, mâna Generălesei! Așeza lucrurile într-o ladă așa cum alții, altădată, zideau mânăstiri sau ridicau piramide. Ia privește ce frumusețe de cearceaf, alb și bine întins, parcă l-ar fi așternut ieri, alaltăieri, și, uite, pune mâna și vezi cât e de mătăsos, parcă ar fi un giulgiu...

Cu grijă, aproape cu emoție, Ieronim trase încet cearșaful, înfășurându-l și strângându-l într-un colț. Vladimir apropiase mai mult lanterna și-i plimba conul da lumină de la un capăt la altul al lăzii. Ieronim nu-și putu reține un strigăt de surpriză:

— Numai la asta nu mă așteptam!... Și totuși, ar fi trebuit să mă gândesc...

Câteva clipe, priviră amândoi, în tăcere, rochia verde-pal, cu gulerul înalt, de dantelă neagră.

— E neatinsă, șopti Ieronim, așa cum i-o adusese croitoreasa cu puține zile înainte. N-a mai apucat s-o îmbrace la seara de binefacere. O comandase special pentru serată, căci ea, Caty, era una din vicepreședintele societății. Dar avea groază de bombardamente și, când s-a dat alarma, și-a luat copiii și s-au dus în adăpostul antiaerian din capătul străzii, colț cu Popa Nan. Se opri și respiră adânc, de mai multe ori, ca și cum s-ar fi trudit să-și înăbușe suspinul. Praful și pulberea s-a ales de toți, adăugă. Covor de bombe. N-a mai rămas o casă în picioare din Popa Nan și până aici, lângă noi la vreo două sute de metri. Zadarnic s-a luptat Generăleasa, s-a dus până la Palat, să obțină o echipă specială, să dezgroape adăpostul și să-i caute. Să-i găsească măcar fata. Voia cu orice preț s-o înmormânteze cu rochia ei cea nouă. Cu rochia asta, adăugă apucându-i gulerul cu sfială și trăgând-o încet spre el. Zadarnic. Nu s-a mai găsit nimic. Doar cenușă...

Întinse brațul cât putu mai mult, înălțând rochia, iar Iconaru o lumină întregă, plimbându-și lanterna de sus în jos.

— Dar, vezi, trebuia să mă gândesc, reluă Ieronim, împăturind rochia și așezând-o peste cearceaf. Trebuia să-mi închipui că Generăleasa o va păstra cu sfințenie, căci asta era tot ce-i rămăsese de la Caty, de la fata ei cea mai mică, și, până atunci, cea mai norocoasă, căci avea patru copii și fusese singura fericită în căsătorie. (Atunci, în ziua bombardamentului, nu știa că

soțul ei, Vanghele, căpitanul Vanghele, trăgea să moară într-un spital din Iași.) Celelalte două fete nu avuseseră noroc în căsnicie. Una divorțase și trăia la Craiova; se încurcase cu un subdirector de Bancă. Iar cealaltă, Voica, mai bine să nu-mi mai amintesc de ea. În cele din urmă și-a pus capăt zilelor...

— Dumnezeu s-o ierte, spuse Iconaru și-și făcu cruce.

— Dumnezeu să le ierte pe toate, șopti Ieronim. Pe toate și pe toți, adăugă mai mult pentru sine, pentru că aproape nu i se auziră cuvintele. Parcă a fost blestem, ca într-o tragedie antică. N-a scăpat nici unul... Își îndreptă deodată umerii și-și ridică fruntea. Dar ce frumos ar fi fost să fie, doar așa, ca într-o tragedie antică, vorbi deodată cu un glas neașteptat de ferm. Să fie doar *spectacol*, dacă înțelegi ce vreau să spun. Toate astea să fi făcut doar parte dintr-o dramă, pe care mi-aș fi închipuit-o eu. Și, evident, pentru că aș fi inventat-o eu, ar fi fost mai adevărată decât tot ce s-a întâmplat. De aceea teatrul e mai *adevărat*, pentru că poți ieși dintr-o dramă și poți trece în alta. Sau poți ieși chiar din spectacol. Oricând m-aș fi putut adresa Corului, și le-aș fi spus: „Acum, destul! V-am ascultat destul. E prea mult, prea multă tragedie! Să ne ducem cu toții la Caty și să-i cerem iertare: « *Tante Caty*, iartă-mă, i-aș fi spus, că iar te-am omorât; de astă dată te-am omorât cu toți copiii, într-un bombardament!... »"

Se încruntă și se aplecă mult deasupra lăzii. Începu să răscolească, grăbit, concentrat, dând la o parte bluze țărănești, marama de borangic și broboade de lână, fote, brâuri.

— Asta era marea lor pasiune, să se deghizeze în țărânci. Au adunat costume din toate provinciile țării, căci au fost crescute în cultul unității neamului românesc. De aceea trebuie să le respectăm această pasiune, cât ar părea ea de naivă. Cel puțin, nu se costumau, ca aristocrații occidentali din secolul XVIII, în păstori și păstorite, în speranța, ridicolă, că ar putea recupera beatitudinea vieții pastorale, în mijlocul naturii, adică în preajma grotelor artificiale, a fântânilor arteziene și a ruinelor preromantice...

Își dădu deodată seama că lui Iconaru îi tremură brațul.

— Te-a luat cu frig, nu e așa?

Căută printre costume, alese două broboade și i le așeză pe umeri.

— Încă puțină răbdare și, când ajungem la uniforme, le îmbrăcăm...

— Dar fluturii? Întrebă Iconaru strângându-și una din broboade în jurul gâtului. Când ajungem la fluturi?

Câtva timp, Ieronim nu-i răspunse, căutând tot mai nervos și mai repede, dând la o parte rochii de fetițe, șaluri de dantelă, bluze și tricouri de toate culorile.

— Cutia cu fluturi, repetă Iconaru. Căci, în ceea ce mă privește, eu pentru asta am venit...

— Mai precis, cutiile cu fluturi, căci sunt multe, foarte multe.

Vorbind, Ieronim apucase cu emoție o rochie de mireasă, înălțând-o cât putu mai sus, în bătaia lanternei, ca s-o poată admira mai bine.

— Asta oare a cui o fi fost? se întrebă, curios și totuși cu o urmă de tristețe în glas. După formă și material, a fost desigur utilizată cu mult înaintea vremii mele... Tot ți-e frig? se adresă lui Vladimir. Stai, să-ți mai pun ceva pe spate.

Găsi o fotă ardelenescă și i-o așeză ca o pelerină pe umeri. Ar fi vrut să mai adauge ceva, dar zări un păianjen negru, uriaș, răsărit parcă atunci de sub ladă și, întinzând repede piciorul, îl ajunse din urmă și-l strivi.

— Mă rog, cutiile cu fluturi, insistă Iconaru.

— Sunt jos, într-una din camere. Și nu e niciodată închisă cu cheia... Doar ce îmbrăcăm uniforme de general, ne încingem și cu câte o sabie, dacă le mai găsim la locul lor în dulap — și i-l arătă, întinzând brațul către ușă — și coborâm. Să nu-ți fie frică, nu ne poate surprinde nimeni. El, *Maestro*, e o rudă depărtată de-a mea, un fel de unchi. *Uncle Vania*, așa-i spun eu. Și îi cunosc bine obiceiurile. Nu se întoarce niciodată înainte de două, trei dimineața, după ce se închide berăria. Dar trebuie să fim cu băgare de seamă, să nu aprindem luminile, căci ne-ar putea observa vecinii. Trebuie să ne mulțumim cu lanterna asta...

Se întrerupse și-și mișcă repede picioarele, urmărind cu o neobișnuită dexteritate, unul după altul, și strivindu-i, trei mari păianjeni negri care se avântaseră, în mici salturi ce păreau aeriene, în direcții deosebite.

— E păcat, șopti Iconaru. Nu trebuia să-i omori. Nu-ți făceau nici un rău...

De mai multe ori, în fața cafenelei, Antim încercase zadarnic să-i ia violoncelul din mână. În cele din urmă, ridicase exasperat brațele în aer și, deschizându-i larg ușa, o poftise să intre. Spre mirarea lui, fata intrase cu pasul sigur, cu fruntea sus, zâmbind și rotindu-și privirile în toate părțile, parcă ar fi căutat pe cineva, sau poate doar ca să se convingă că nu era intimidată. Când au intrat, abia trecuse de zece, și cafeneaua, care era totodată berărie, căci serile se puteau comanda crenvurști și omletă, era aproape plină. De la câteva mese, Antim se auzi strigat, dar se prefăcu că nu aude și se îndreptă direct spre fundul sălii.

— *Bravos, Maestro!* îi felicită Iliescu, căruia nu i se încredințase nici un rol în stagiunea de toamnă și, ca nu cumva să creadă lumea că suferă, venea în fiecare seară la cafenea, întovărășit de un grup gălăgios de fete tinere.

Antim înălțase din umeri și făcu cu brațul stâng un gest vag, de plictiseală și resemnare.

— Sunt cam obosit, îi spuse. E o elevă de-a mea...

Fata înainta tot atât de sigură, grăbind pasul, căci zărise o masă liberă în fund, într-un colț retras.

— Bravo, Maestre! se auzi din nou strigat. Să știi că te prinde bine...

— E o elevă de-a mea, răspunse cu un zâmbet amar. Ultima mea elevă. O să auziți curând despre ea...

Când se așezară, unul în fața altuia, Maria îi luă repede mâna între mâinile ei și-i șopti:

— Vă mulțumesc, Maestre. Vă mulțumesc pentru tot.

Își retrase încet mâna și, întorcând capul, făcu semn chelnerului.

— Nu-mi mulțumi, spuse, pentru că nu știi ce urmează...

Zâmbind misterios, își scoase fularul, apoi își căută batista și-și șterse ochelarii. Chelnerul voi să-l ajute să-și dezbrace pardesiul, dar se împotrivi.

— Îl mai păstrez puțin, până ce mă mai încălzesc. Apoi întoarse capul spre fată: Pentru domnișoara..., începui.

— Mie, un ceai, spuse Maria. Și dacă mai vreți un *sandwich*, cu șuncă sau cu brânză. Sau cu orice, adăugă repede, zâmbind, fără să-și plece privirile.

— Iar pentru mine, o dată cu ceaiul, îmi aduci și un coniac. M-a cam luat cu frig...

Își potrivi ochelarii și o privi din nou, concentrat, cercetător.

— Vasăzică, ești *străină*. Îți repet asta pentru că întotdeauna am simțit că veștile importante, noutățile semnificative le aflu de la străini, de la oameni veniți din altă parte. În imaginația mea, vin din *altă lume*, chiar dacă vin doar de la; Iași sau de la Ploiești. De aceea mă bucur că ne-am întâlnit. Fără să vrei, fără să știi, ai să-mi aduci o veste. Sunt foarte curios să știu: ce fel de veste? Ce noutate? Ce revelație?

Fata se îmbujoră brusc, apoi zâmbi.

— Eu, Maestre?

— Nu zâmbi. Nu crede că sunt un bătrân maniac. Nu sunt nici chiar așa de bătrân, deși mă simt cam șubred de la o vreme, și sigur nu sunt maniac. Dar, asta a fost viața mea: *exclusiv* rezultatul unor întâlniri cu străini și străine. E prea lung ca să ți le povestesc pe toate într-o seară. Dar trebuie să-ți spun măcar atât: toate femeile de care am crezut că sunt îndrăgostit erau *străine*, erau din altă parte...

Fata plecase brusc privirile, căci i se păru că cei de la masa vecină se pregăteau ca să-i asculte.

— Poate să fie numai o întâmplare, continuă Antim. Ce stranie întâmplare când îți voi spune că nici una din acele dragoste nu s-a împlinit. Mai mult, am rupt, deși nu din vina mea, trei logodne. Și toate astea *pentru o povestire*. Da, Maria Daria Maria, spuse ridicând ochii și privind-o, brusc emoționat, pur și simplu pentru o povestire. E adevărat, o povestire cam stranie, și probabil scrisă de un autor destul de obscur, pentru că i-am uitat de mult numele, și nimeni nu auzise nici de el, nici de povestirea aceasta, spune-i, dacă vrei, nuvelă, deși era destul de scurtă, era mai degrabă o schiță...

Se întrerupse, privind visător, aproape absent, cum chelnerul așeza ceștile de ceai și farfuria cu *sandwich*-uri.

— Mulțumesc, Petrache, spuse când chelnerul, clipind din ochi cu înțeleș, apropie cu mare atenție paharul cu coniac plin până în vârf. Te rog, nu te jena, adăugă văzând că fata rămăsese cu ochii ațintiți asupra farfuriei. Încearcă întâi unul cu șuncă...

Sorbea, pe rând, o linguriță de ceai și câteva picături de coniac.

— Cred că am citit-o în liceu, când aveam vreo 14, 15 ani, începând după ce-și roti privirile în jurul lui, parcă ar fi vrut să mai verifice încă o dată că nu se află nici o figură cunoscută. Nici nu bănuiam atunci că am să fiu muzicant de meserie, deși cântam la vioară de cinci ani, și curând după aceea descoperisem violoncelul. Dar eram pasionat de științele naturale, îndeosebi de entomologie, în primul rând de fluturi. Și de pasiunea aceasta nu m-am lecuit nici până în ziua de azi. Dar după ce-am citit povestirea de care-ți vorbesc, viața mea a fost schimbată. A *trebuit* să devin muzicant. Am simțit, am știut că numai arta, în cazul meu muzica, mă va putea vindeca de obsesie. Căci, în fond, asta era: o obsesie. Mă regăsisem, de la început până la sfârșit, în eroul povestirii. Parcă mi se întâmplaseră mie toate aventurile lui. Și despre ce era vorba? Pare absurd ce-ți spun: era vorba despre ce se întâmplase într-o viață anterioară...

— Într-o viață anterioară? îl întrerupse Maria, privindu-l adânc în ochi, nedumerită, cu oarecare teamă. Era deci o poveste cu metempsihoză?

Antim apucase ceașca de ceai, dar se răzgândi și o așeză, încet, cu mare grijă, în farfurie.

— Sunt multe povești cu metempsihoză pe lume, spuse ridicând din umeri, și zâmbi. Dar asta mă impresionase: că lucrurile se întâmplaseră într-o altă viață. Ce mă impresionase pe mine era acest amănunt, în aparență simplu și destul de banal, că doi îndrăgostiți au rupt logodna pentru că el, tânărul, fără să vrea, făcuse într-o zi o descoperire. Și, evident, se grăbise să o povestească logodnicei, care, din motive greu de înțeles, s-a simțit jignită și l-a părăsit. Mi-e peste putință să înțeleg ce s-a întâmplat, de ce s-a supărat fata...

Fără să-și dea seama, Maria se îmbujorase.

— Povestea, îți repet, e foarte simplă, continuă Antim ridicând ochii și privind-o, așa cum abia mușcase din al doilea *sandwich* și rămăsese încurcată, neîndrăznind să mestece. Într-un cuvânt, lucrurile se petreceau câteva secole în urmă, probabil în Evul Mediu, în Occident. Și eroul povestirii era un *jongleur*, un saltimbanc, un prestidigitator, cum vrei să-i spui...

Se întrerupse, ca să soarbă mai spornic din coniac, își șterse din nou ochelarii, apoi rămase o clipă visător, privind drept înaintea lui, fără s-o vadă.

— Și acum, când ai să ascuți povestea, începu cu un ton ferm, ai să te miri că m-a putut impresiona atât. Tânărul acela, logodnicul fetei, era, cum îți spuneam, un *jongleur*, un saltimbanc. Îmi aduc și acum aminte scena decisivă: era costumat și-și pregătea masca, își puna vopselele acelea pe obraz și auzea voci și râsete, nu prea departe de el; se afla, probabil, într-un bâlci oarecare, într-un cort, ascuns după o perdea, gata să apară din nou în fața spectatorilor și să-i facă să râdă cu acrobațiile și jongleriile lui. Și deodată, spune autorul, tânărul și-a dat seama de *decăderea* lui, într-un anumit sens de *trădarea* lui. Deodată, în clipa aceea, a înțeles că un *jongleur* și un saltimbanc ca el fusese făcut să *distreze zeii*, să-i amuze prin acrobațiile și prestidigitațiile lui, iar acum el, ca și toți cei ca el, distrau pe *oameni...*

— Nu înțeleg, șopti Maria, pălind ușor.

— E greu de înțeles, continuă Antim, făcând semn de departe chelnerului, pentru că asta nu se știa pe atunci, în secolele XIV-XV, și mă întreb cum a descoperit-o el, *jongleur*-ul. În fond, lucrul acesta nu-l știe nici astăzi toată lumea. Dar așa a fost. Toate acrobațiile, jongleriile și glumele saltimbancilor fuseseră la începutul începuturilor inventate pentru a distra pe zei.

Se întrerupse, așteptând să se apropie chelnerul.

— Același lucru, dar poate că vrea și domnișoara un coniac.

— Nu, mulțumesc, Maestre, vorbi repede Maria. Poate, cel mult, puțin rom în ceai. Dar de ce-or fi avut nevoie zeii de jongleriile noastre? adăugă zâmbind, câteva clipe în urmă.

— Nu mă întreba, pentru că n-aș ști ce să-ți răspund. Ce este *sigur* este că toate artele, muzica vocală și instrumentală, dansul, sculptura, pictura, toate au fost inventate ca să omagieze și să slujească pe zei...

— Muzica, dansul, teatrul, asta înțeleg, vorbi Maria.

— Dar nu asta constituia, propriu-zis, subiectul nuvelei, o întrerupse Antim. Adevărata dramă a început după aceea, după ce tânărul i-a povestit logodnicei descoperirea pe care o făcuse: că el, faimosul artist, neîntrecutul saltimbanc și *jongleur*, își trădase adevărata lui *vocație*, care era, într-un anumit sens, *religioasă* și ajunsese, ca toți cei din breasla lui, un simplu meșteșugar de bâlci, flatat și fericit că poate amuza oameni de tot felul, de la castelani și castelane la argați și slugile lor...

— Și atunci, întrebă nedumerită Maria, ce s-a întâmplat? De ce s-au despărțit?

— Tocmai asta nu înțeleg prea bine. Poate nu mai mi-aduc aminte sfârșitul povestirii. Logodnica, scria autorul, l-a părăsit chiar în noaptea aceea, a plecat în lumea largă...

— Dar de ce? stăruia Maria.

— I-o fi fost teamă că, în urma acelei descoperiri, în fond, o descoperire tragică, el, logodnicul, nu va mai fi, cum se spune, la înălțime? Nu va mai fi artistul neîntrecut, admirat și adulat de până atunci?... Nu știu. Nu-mi dau seama.

Tăcu câțva timp, visător.

— Mi-ar fi plăcut să mai urmeze ceva, ceva mai dramatic, chiar melodramatic; bunăoară, el s-o fi surprins când se pregătea să fugă și să-i spună că-l va căuta tot restul vieții și, dacă nu-l va găsi, îl va căuta în alte vieți și, până nu va da de el, nu se va liniști...

Se întrerupse, privind cu atenție, aproape cu admirație, îndemânarea cu care chelnerul îi pusese în față paharul cu coniac, fără să verse o picătură.

— Mulțumesc, Petrache. Ești formidabil!...

Își apropie buzele și sorbi cu grijă. Apoi se întoarse spre Maria.

— ... Dar nu i-a spus nimic, adăugă. Sau, în orice caz, dacă i-o fi spus, nu mai mi-aduc aminte. Sfârșitul povestirii era destul de banal. Probabil că de aceea l-am uitat...

— Păcat, șopti Maria.

— Pe câți n-am întrebat! continuă Antim însuflețindu-se. Când eram tânăr, nu apucam să cunosc bine pe cineva, și-l întrebam dacă a citit povestirea asta. Și i-o rezumam, uneori foarte emoționat, căci dacă vedeam că mă ascultă cu atenție, încruntându-se parcă ar fi încercat să-și amintească, începeam să sper: poate că de data aceasta am noroc și aflu numele autorului sau titlul nuvelei, sau măcar sfârșitul... Ajunsesem de pomină, atunci, prin 1914, în preajma războiului, adăugă zâmbind.

Sorbi din ceașca cu ceai, apoi apucă paharul cu coniac și-l păstră mult timp în palmă.

— Dar, cum ți-am spus, povestirea aceasta mi-a schimbat viața. Nu numai pentru că *a trebuit* să devin muzicant. Dar mai ales pentru că — pare atât de absurd, de ridicol, încât nici nu-ți vine să crezi — pentru că, îți vorbesc foarte serios, toate femeile de care mă îndrăgosteam și cărora, evident, nu puteam să nu le povestesc descoperirea pe care o făcuse acel personaj de nuvelă, mă părăseau; nu *chiar pe loc*, ca în nuvelă, dar scurtă vreme după aceea...

Maria îl ascultase fascinată, când foarte palidă, când îmbujorându-se.

— De ce s-or fi supărat? M-or fi crezut naiv sau sentimental, sau poate prost de-a binelea, căci cine ar fi putut lua în serios o povestire scrisă de un autor obscur și atât de absurdă?

— N-a fost chiar atât de absurdă, șopti Maria, dacă v-a schimbat viața...

Pentru întâia oară, Antim izbucni în râs. Râdea împăcat și totuși amar, așa cum râd uneori bătrânii.

— Îmi pare bine că te-am convins atât de repede, vorbi continuând să zâmbescă. Nici nu-ți dai seama câtă dreptate ai !... Pe de o parte, nu mi-am putut lega viața de nici una din femeile pe care le-am iubit și care, îți repet, erau toate *străine*. Pe de altă parte, povestirea aceea m-a smuls dintre fluturii mei și m-a făcut, în cele din urmă, violoncelist; întâi într-un quartet din Viena și apoi aici, în orchestra Filarmonicii. Dar de ce numai atât? De ce n-am ajuns ce mi se prezicea în tinerețe, ce mi-a prezis chiar Casals, prin 1926? Unul din cei mari, din primii doi, trei celiști ai lumii?

— Ba da, Maestre, îl întrerupse Maria, ați ajuns! Asta sunteți: unul din cei mari.

— Eu știu ce-ți spun, continuă Antim zâmbind amar. Vorbeai de ambiție, spuneai că ești mistuită de o ambiție aproape maladivă. Felicitările mele, Maria Daria! Dacă crezi în geniul dumitale, așa trebuie să fii: bolnavă de ambiție...

— Dar în cazul meu...

— Nu mă întrerupe, că nu știi ce voiam să-ți spun mai departe. Poate că, într-un anumit fel, eram și eu ambițios. Căci, în fond, acceptasem să dau concerte, încercasem, cum se spune, *să mă manifest*. Dar asta nu era de ajuns. Nu mă interesa succesul — nici de critică, nici de public. Nu mă interesa pentru simplul motiv că *nu puteam cânta pentru oameni*. Povestirea aceea îmi

schimbase radical concepția despre artă. Nu puteam cânta pentru semenii mei, pentru oameni. Dar atunci, pentru cine? Pentru zei? Dar zei nu există. Pentru Dumnezeu? Dar dacă crezi cu adevărat în Dumnezeu, ar fi o impietate să cânti muzică profană, să-i cânti, *Lui*, lieduri, valsuri și romanețe, ca oricărui bogătaș. Iar dacă nu crezi în Dumnezeu, cum mi-e teamă că e cazul meu, atunci *pentru cine?*

— Pentru îngeri, Maestre! exclamă emoționată, aproape patetic, Maria. Pentru îngeri!...

Antim izbucni din nou în râs. Îmbujorându-se, Maria întinse brațul peste masă și-i apucă mâna.

— Nu m-ați înțeles, Maestre. Când spun: pentru îngeri, nu mă gândesc la îngerii din biserici sau din cer, din muzee sau din cărțile poștale. Cântăm pentru îngerii din noi. Căci fiecare om are în el un înger, nu îngerul păzitor, ci îngerul care geme închis în întunecimile sufletului fiecăruia din noi, și pe care arareori, numai rareori, izbutim să-l descătușăm, să-l lăsăm liber să-și ia zborul, să se înalțe, și atunci, o dată cu el, se purifică, și se înalță, și sufletul nostru, sufletul fiecăruia din noi.

Antim o ascultase turburat, clipind la răstimpuri din ochi, parcă s-ar fi trudit să se trezească dintr-un vis.

— Te rog, taci!, izbucni deodată cu un glas sugrumat, aproape de nerecunoscut. Taci! repetă.

Maria își retrăsese mâna și rămase stingherită, cu privirile plecate. În acea clipă Antim își dădu seama că-i ascultaseră toți vecinii și, cu un efort, zâmbi.

— E greu să-ți explic, spuse. Nu e vorba despre mine.

Îmbrăcaseră amândoi uniforme de general, și Ieronim începuse să așeze lucrurile în ladă, grăbit și totuși concentrat, cu mare grijă.

— Dumitale ți se potrivește de minune, șoptise Vladimir. Parcă e turnată. Dar pe mine atârnă ca pe un pui de bogdaproste...

— Ține cald, îl consolase Ieronim. E ca un palton căptușit cu lână.

— Dar uite cum atârnă! Îmi ajunge aproape de genunchi. Și ia te uită la mâneci, adăugă, întinzând brațul.

— Ți-am spus: ține cald. O scoți după ce coborâm în salon. E mai ușor s-o porți în spate decât s-o duci în mână... Nu mai avem mult, adăugă.

Așezase rochia de mireasă, dar își dădu seama cu mirare că nu încăpea în ladă, și rămase câtva timp derutat.

— Poate ar fi mai bine să-mi suflec mânecile, spuse. Dacă ții o clipă lanterna...

Ieronim i-o luase și, cu mâna stângă, distrat, începu să preseze franjurile rochiei.

— Și, totuși, îmi aduc foarte bine aminte că nu era împăturită și nici îndoită...

Cu mânecile tunicei bine sumese, Vladimir îi luă lanterna și examină din nou, amândoi, poziția rochiei.

— Cum tot n-o să mai servească, începu Vladimir, eu zic s-o așezăm cum s-o nimeri... Că se face târziu...

Ieronim continua să încerce, strângând când poalele rochiei, când partea de sus.

— Mă întreb cum a așezat-o Generăleasa în ladă, fără s-o îndoiaie. Că, uite, orice am face, cât de mult am strânge-o, tot rămâne ceva pe din afară...

— Eu zic să nu mai pierdem vremea, începu Vladimir.

Dar se întrerupse speriat, făcu semn lui Ieronim să tacă, apăsându-și degetul pe buze, și stinse lumina.

— Se aude ceva, șopti cât putu mai încet.

După primele măsuri, Antim închisese ochii și i se păru deodată că visează, că se află din nou lângă el, lângă Casals, în acea după-amiază din mai 1926, când, fără să se anunțe, bătuse timid la ușă și-i spusese: „Vă rog să mă iertați, eu sunt entomolog...” Probabil că așa reușise să-l dezarmeze, căci un sfert de ceas mai târziu, Casals îl ascultase, concentrat și, după obiceiul lui, încruntându-se, și îl felicitase. „Ai făcut bine că te-ai lăsat de entomologie”, îi spusese râzând. Apoi apucase violoncelul și, privindu-l cu simpatie, făcându-i cu ochiul, ca unui băiețandru, reluase aceeași bucată. Și acum cânta din nou Casals, cânta tot opus 56, și cânta aici, în acest salon rece și umed, sărăcăcios luminat, părăginit, pe jumătate ruinat.

— S-a întors *Oncle Vania*, șopti Ieronim. Nu știu ce s-o fi întâmplat, căci de obicei nu se întoarce înainte de două, trei dimineață... De altfel, nu cântă el, adăugă. Nu cântă niciodată după concert.

— Ce ne facem? Întrebă, cu sfială, Vladimir. Dacă ne aude?...

— Nu-ți fie teamă. Când ascultă muzică, nu mai aude nimic altceva. O fi venit cu cineva din orchestră, ca să verifice vreun pasaj... Și atunci nu rămâne mult. Îl așteaptă ceilalți, la cafenea. Îl așteaptă ca să joace șah...

Adăugase ultimele cuvinte foarte încet, mai mult pentru sine, dar fără să-și poată stăpâni iritarea. Parcă l-ar fi auzit din nou pe Caimata, pretențios și protector, și vorbindu-i totuși cu venerație, aproape cu evlavie. De câte ori îl întâlnea, nu-i putea vorbi de altceva: „Degeaba, Ieronime tată, începea punându-i mâna lui grea pe umeri. Cât o fi de genial conu Manolache în muzică, nu-l întrece nimeni în șah. Ar fi putut ajunge oricând campion pe țară. *Oricând!* Dar nu vrea. Nu-l interesează. În finală se lasă bătut, parcă ar vrea să ne facă în necaz nouă: *nouă*, prietenii și admiratorii lui!...”

Antim deschisese de mult ochii, dar nu îndrăznea s-o privească. Ușor aplecată asupra violoncelului, Maria zâmbea trist, ca în somn. Aceste măsuri inimitabile, care pregăteau finalul fără ca totuși să-l anunțe, întrecuseră tot ce înțelesese el până atunci, și când ecoul ultimei note se stinse, sări brusc în picioare, se apropie de față, o sărută pe amândoi obraji, apoi îi sărută mâinile.

— Ai avut dreptate, Maria, începu emoționat. Degetele astea...

Îi fu teamă că-l vor podidi lacrimile, și atunci se dădu câțiva pași înapoi și începu să-și descheie nasturii de la pardesiu, ca și cum s-ar fi hotărât, brusc, să și-l scoată.

— Să nu răciți, Maestre, spuse Maria. Că aici, în salon, e mai frig ca afară...

Antim rămase câteva clipe nehotărât, cu pardesiu numai pe jumătate descheiat.

— Ai avut dreptate, repetă coborând glasul. N-am avut noroc, nici eu, nici dumneata. Am pierdut atâta timp... Trebuia de mult să mă cauți, și să vii să mă vezi. Ai fi fost astăzi celebră...

— Vă mulțumesc, Maestre, șopti Maria, ștergându-și sfioasă lacrimile cu podul palmei.

— Nu vrei să mai cânti ceva? Încă una din bucățile dumitale preferate?

Maria îl privi cu un mare zâmbet luminându-i fața, apoi se plecă ușor asupra violoncelului și așteptă.

— Am putea așeza lucrurile în ladă, șopti Iconaru, chiar așa, pe întunec. Că sunt doar lucruri de cucoane și nu fac zgomot...

„Sunt entomolog, îi repetase, dar când aveam vreo 14,15 ani, am citit o povestire ciudată, destul de stranie, o poveste într-un anumit fel absurdă, și povestea asta m-a *silit* să devin muzicant...” Casals îl ascultase zâmbind tot timpul și, spre mirarea lui, nu părea surprins. „În fond, asta se întâmplă cu noi toți, cu toți artiștii, îi spusese. Pe de o parte, *trădăm*, trădăm un ideal, căci orice ideal, în cele din urmă, este inaccesibil. Dar pe de altă parte...”

Fata se oprise brusc și ridicase, speriată, privirile spre tavan.

— Iertați-mă, Maestre, dar nu mai pot... Mi-e frică! Mi se pare că umblă cineva prin pod...

Antim începu să râdă, fără să reușească totuși să-și ascundă turburarea.

— Așa se aude întotdeauna, nopțile, mai ales acum, toamna, când bate vântul. Casa asta e pe jumătate ruinată... O vezi bine, de altfel, adăugă întinzând brațul spre fundul salonului.

În penumbră se zăreau câteva scânduri bătute de-a lungul peretelui, neîndemânatec acoperite cu draperii decolorate, zdrențuite, mâncate de molii.

— Nu mai cântă, șopti Ieronim. Asta înseamnă că se pregătesc de plecare. Ia dă-mi o clipă lanterna.

O aprinse și, voalându-i lumina cu palma stângă, se îndreptă în vârful picioarelor spre ușă.

— Nu e vântul, Maestre, spuse Maria ascultând cu capul ușor dat pe spate. Umblă cineva prin pod... Și adineaori mi s-a părut că am auzit și șoapte...

Antim ascultă și el câțva timp, apoi ieși brusc și, după ce aprinse lumina pe coridor, se îndreptă spre scara de lemn ce ducea la pod și strigă, cu un ton surprinzător de sever:

— Ieronim, te rog coboară imediat jos! *Tu entends?* Imediat! repetă.

Se întoarse cu el de mână și i-l prezentă:

— Nepotul meu, Ieronim Thanase. Poate ai mai auzit de el acum vreo zece ani, când era copil-minune și juca la Teatrul Municipal. Cel mai precoce actor pe care l-am avut odată...

Ieronim pășea drept, cu fruntea sus, zâmbind, dar în fața Măriei se plecă și, cu o exagerată politețe, îi sărută mâna.

— Sărută-i amândouă mâinile, adăugă Antim, căci este o foarte mare artistă. Maria Daria Maria, de azi înainte eleva mea, dar elevă numai cu numele, căci m-a întrecut înainte de a mă cunoaște...

— Maestre..., începu încurcată Maria.

— Și este, evident, *străină*. Părinții ei sunt din provincie. Când am cunoscut-o, astă-seară, mă tot întrebam ce revelație îmi va face. Nu bănuiam că are să fie chiar asta: geniul...

— Maestre, șopti din nou Maria.

Ieronim continua să-i sărute, cu delicatețe, dar insistent, când o mână, când cealaltă.

— Acum, destul, îi spuse Antim râzând. *Ça suffit!* Ai s-o asculți și tu și ai să te convingi: va fi, dacă nu este deja, cea mai strălucită celistă a timpului...

Își potrivi ochelarii și-l privi deodată curios, măsurându-l din cap până în picioare.

— Dar ce ți-a venit să te îmbraci cu uniforma Generalului?

Ieronim întoarse capul spre Maria și o cercetă lung, cu gravitate.

— Puteți păstra un secret? o întrebă. Măcar pentru o săptămână, două, până la spectacol? Apoi, fără să-i asculte răspunsul, se întoarse spre Antim: Căci într-o săptămână, două, jucăm *Hamlet* la Teatrul Experimental, la teatrul *nostru*. Eu voi interpreta pe tatăl lui Hamlet, și cum aș putea exprima mai clar

condiția de fantomă decât îmbrăcând această uniformă de general român, uniforma unui erou din primul război mondial?

— E absurd! îl întrerupse Antim, zâmbind amuzat. E absurd, dar de la tine nu mai mă miră nimic...

Ieronim se îndreaptă hotărât, aproape amenințător, spre Maria:

— Să fie oare atât de absurd? o întrebă privind-o în ochi. Pur și simplu pentru că nu seamănă cu ce s-a făcut până acum? Dar o uniformă de general român ne spune mai direct decât orice alt costum baroc, costum așa-zis de principe dintr-o Danemarcă fictivă, ne spune că e vorba de un mort, mai precis de *moarte*, de ceva care a fost și nu mai poate fi; care a fost și nu mai poate fi pentru că a intervenit *tragedia*...

Maria îl privise și-l ascultase zâmbind.

— Are să fie greu, vorbi cu o voce neașteptat de blândă. Are să fie greu să convingi spectatorii că ești fantoma regelui asasinat. Așa cum arăți acum, în uniformă asta de general român, tânăr și zvelt, și, o știi și dumneata, mai frumos decât are dreptul să fie un bărbat, semeni mai degrabă cu un erou romantic, din Byron sau din Pușkin.

Ieronim păli ușor și o stranie tristețe îi întunecă deodată privirile.

— Vasăzică, numai atâta ați înțeles: că voi apărea pe scenă în rolul fantomei și mă voi plimba în uniformă asta de general, așa cum mă vedeți acum!... Și doar am precizat că montăm *Hamlet* în teatrul *nostru*, care e un teatru experimental. Nu v-a trecut o clipă prin minte că voi fi mascat, în așa fel încât să nu-mi recunoască nimeni figura... Dar dacă vă voi spune că tot eu voi juca pe Hamlet și, după cum vă aduceți aminte, la începutul actului I ne vom afla *amândoi* pe scenă, Hamlet și fantoma tatălui, adică voi fi *eu* de două ori, și în același timp...

Se apropie de ea și-i luă mâna, i-o strânse cu emoție în mâinile lui:

— Domniță Marie, *Oncle Vania* spune că ai geniu. Atunci înțelegeți ce mi s-a întâmplat, dacă am fost atâția ani răsfățatul copil minune la Teatrul Municipal. M-au distrus, Maria Daria, mi-au secătuit orice urmă de talent. Și doar pentru asta m-am născut: pentru *spectacol*. Dar mi-au mutilat imaginația, mi-au năclăit inteligența, mi-au alterat toate darurile cu care mă copleșiseră ursitoarele în leagăn. Blestemată precocitate!... Când n-am mai

putut fi copil minune, pentru că trecusem de un metru șaizeci, m-au silit să fiu june prim... A fost prima dată când m-a ispitit gândul sinuciderii. Dar atunci m-am revoltat și am părăsit tot, am încercat să uit tot ce mă învățaseră *ei*, și, te asigur, domniță, am izbutit să uit. Am redevenit mai ignorant, mai naiv și mai *pur* decât a fost vreodată un actor în toată istoria teatrului... Și după aceea am luat totul de la început. Am recreat spectacolul, am reinventat arta dramatică.

Începu să se plimbe nervos, agitat, prin fața lor. Așa cum trebuie să facem fiecare din noi, oamenii de azi, din a doua jumătate a secolului XX: să reinventăm totul, de la limbaj la pariul lui Pascal, de la dragoste la instituții, la etică și gimnastică.

— Iartă-mă, îl întrerupse Maria. Nu voiam să te jignesc. Nu te cunoșteam, și când am încercat să te închipui în fantoma unui rege asasinat... Dar acum, încep să te înțeleg...

— Te felicit, spuse Antim așezându-se în fotoliu și zâmbind foarte bine dispus. Cât de mult îi admir eu inteligența, nu mă pot lăuda că îl înțeleg întotdeauna...

Ieronim se opri în fața lui și schiță în glumă o genuflexiune:

— Pentru că dumitale, *Uncle Vania*, nu-ți place drama, spectacolul pur, într-un cuvânt, *tragedia*, cu toate că noi doi am trăit-o ca puțini alții dintre contemporanii noștri. Nu-ți place tragedia, deși continui să locuiești aici, în *casa asta*, și arătă, cu brațul întins, spre fundul salonului. De aceea iubești atât de mult șahul. Când joci șah, gândești, îți imaginezi, faci mișcări corecte sau eronate, și eroarea se plătește, și atunci pierzi partida. Dar asta *nu* e tragedie...

Antim continua să zâmbească.

— Bine, bine, m-ai convins! Încercă să-l întrerupă. De altfel, tu știi de ce joc șah: joc din deznădejde. Ca și toți ceilalți, adăugă coborând glasul.

Ieronim se apropie cu pași ușori de el, căutându-i privirile.

— Asta îți reproșez și eu, că faci ce fac și ceilalți. Dar ce avem *noi* în comun cu ceilalți? De ce-am supraviețuit, numai *noi doi*, dintr-o familie de treizeci și nouă de membri?

Antim încercă din nou să-l întrerupă și ridică amândouă brațele, ca și cum ar fi vrut să oprească, de departe, un mânz năvălaș care s-ar fi îndreptat, în goană, spre el.

— Acum, te rog, la ora asta înaintată, *je t'en supplie*, nu te apuca să dezvăluiești secretele familiei!...

— Îmi cer iertare, vorbi Ieronim îndreptându-se spre Maria, punându-și mâna în dreptul inimii și frângându-se din mijloc. La răstimpuri, sufăr de accese de indiscreție, de cea mai vulgară specie de indiscreție. Dar adineori voiam să spun numai atât: că noi doi, *Maestro* și cu mine, singurii supraviețuitori ai familiilor Calomfir, Antim și Thanase, suntem — și desigur nu din întâmplare — singurii *artiști* răsăriți din neamul nostru.

Se întoarse brusc spre Antim, încercând să zâmbească:

— Dar această nobilă vocație ne obligă, *Oncle Manolache*. Lasă-i pe alții, de-alde Caimata și Zamfir, să joace șah *din deznădejde*. Noi trebuie să ne înfruntăm destinul, să acceptăm deci tragedia ca singurul mod de existență vrednic de un artist dăruit cu atâția morți; morți pe care, vrând-nevrând, îi purtăm în spate. Prea ne-a strâns în brațe destinul, prea ne-a urmărit nenorocul...

Maria roși brusc și căută speriată privirile lui Antim.

— Te rog, nu vorbi de nenoroc, încercă din nou Antim să-l întrerupă. Îl cunoaștem prea bine și-l cunoaște și Maria...

— Încă un motiv ca s-o admir! exclamă Ieronim apropiindu-se brusc și sărutându-i mâna. Dar nu e destul să *cunoaștem nenorocul, Oncle Vania*, continuă cu fervoare. Degeaba îl cunoaștem dacă nu știm ce să facem cu el, dacă nu îndrăznim să-l asumăm.

Se apropie mai mult de Maria și o privi scrutător, cu gravitate:

— *Princesse*, dacă ai geniul de care vorbește maestrul, nu se poate să nu mi dai dreptate. Nu trebuie să ne fie frică de destine tragice și de nenoroc. Astea sunt condițiile prealabile ale geniului nostru creator. Cel puțin *nouă*, celor de prin părțile astea, nu ni s-au pus la dispoziție alte condiții prealabile. Și atunci, ce putem face? Să ne bucurăm că le avem și pe acestea; ar fi putut să fie mai rău, ar fi putut să ne fi fost ursită neființa, moartea. Să ne bucurăm deci că le avem și le asumăm!

— Ieronim, îmi sperii fata! se prefăcu mânios Antim, încruntându-se.

Ieronim îi privi pe amândoi, derutat.

— Un geniu, o principesă a Spiritului, să se sperie numai de atât? exclamă cu emfază. Când...

— Eu știu ce este nenorocul, îl întrerupse calmă Maria. De când mă cunosc, mă urmărește nenorocul. Cum îi spuneam și Maestrului...

Tăcu, pălind brusc. În prag, cu uniforma de general atârnându-i până aproape de genunchi, dar cu mânecile mult sumese și părând prea scurte, cu fața mânjită de praf și funingine, o asculta Iconaru. Din câțiva pași, Ieronim fu lângă el și-i cuprinse umărul cu brațul.

— El este Iconaru Vladimir, de care tocmai mă pregăteam să vă vorbesc. L-am întâlnit alaltăieri pe stradă, *ducea un porumbel rănit în mână...*

— Îl rănise vreun derbedeu cu praștia. Mi-a fost teamă să nu-l mănânce pisicile...

Continuând să-i cuprindă umărul cu brațul, Ieronim îl aduse încet în salon.

— Îl auziți? El nici măcar nu-și dă seama că purta în mâinile lui o întreagă teologie, că purta credința și speranța întregului neam omenesc...

— Nu mai râde de mine, îl întrerupse Iconaru roșind. Că dacă m-ai văzut că sunt de la țară...

— Vladimir Iconaru! exclamă patetic Ieronim. Cum aș fi îndrăznit să râd de tine, când te-am văzut cu porumbelul rănit, și chiar în clipa aceea m-a ispitit *îndoiala* și mi-am spus: s-ar putea ca totul să nu fie decât o iluzie, o nălucire de-a noastră, s-ar putea să nu fie decât *asta*: un licean milos care adună porumbeii răniți pe maidane...

— Îl lovise cineva cu piatra...

Antim se ridicase din fotoliu și încerca să-și potrivească mai bine ochelarii.

— Acum, explicați-mi și mie ce se întâmplă, spuse. Cine e tânărul?

Iconaru făcu câțiva pași spre el, se opri, apropiindu-și militărește călcâiele, și se prezentă:

— Mă numesc Iconaru Vladimir, elev în clasa a Vil-a la liceul „Gheorghe Lazăr”. M-am născut în satul Adunați, județul Olt. Tatăl meu era învățător, dar a rămas invalid din război și a murit acum un an. Vreau să studiez științele naturale...

Ieronim îl întrerupse apucându-i brațul:

— El crede, și spune, că e entomolog, dar, evident, este altceva, și *altcineva*: este băiatul care ducea un porumbel rănit în mână... V-am spus că trebuie să reinventăm pariul lui Pascal, adăugă căutând pe rând privirile Mariei și ale lui Antim.

— Dar de ce l-ai îmbrăcat și pe el în uniformă de general? întrebă Antim.

— Pentru că îi era frig, și începuse să tremure, acolo, în pod, în fața lăzii... Se întoarse brusc spre Iconaru: Ce haină bună, caldă și grea! exclamă visător. Ce haină grea, frate Vladimir, parcă ar fi un trup cald, care te-a cuprins în brațe ca să te apere de frig!

Pe neașteptate, din câțiva pași, care aminteau elanul unui patinor, Ieronim străbătuse o parte din salon, apoi se întoarse tot atât de brusc și se opri în fața lui Antim.

— Ca în *Stăpân și slugă*, îți mai aduci aminte, *Oncle Vania*? când Vasile Andreici s-a culcat, în zăpadă, peste Nikita, ca să-l apere de îngheț. Și l-a apărat, scăpându-i viața cu prețul vieții lui... Cum de-a ghicit Tolstoi ce se va întâmpla în Rusia, patruzeci, cincizeci de ani după ce scrisese *Stăpân și slugă*: că boierimea și boierașii vor fi sacrificați până la unul, dar țărănimea se va salva? Cum a ghicit, și asta, Tolstoi?...

— Nu prea înțeleg analogia, spuse Antim întorcându-se și reșezându-se în fotoliu, încercând să-și ascundă oboseala.

Ieronim ridică brațul drept în aer.

— Nici nu trebuie s-o înțelegi, căci e o interpretare sociologizantă, și nu se potrivește uniformelor noastre de general. Pentru că, Domniță, adăugă întorcându-se spre Maria, uniformă asta de general care îmi ține cald este, pentru mine, arta, geniul ludic, iar pentru Iconaru Vladimir este pur și simplu un costum de gală, un costum de bal mascat. Cât timp vom putea costuma și vom putea *juca*, suntem salvați!

Maria întoarse privirile spre Antim și zâmbi încurcată.

— S-a făcut târziu, spuse, și poate Maestrul e obosit...

— Dimpotrivă, dimpotrivă! protestă Antim. De-abia de-a-cum înainte încep să mă simt bine. Când îl ascult pe Ieronim, îmi regăsesc tinerețea.

Ieronim se apropie emoționat de el și schiță din nou o genuflexiune.

— Tinerețea mea ești dumneata, *Oncle Vania*, spuse coborând glasul. Dar ce ne-am face, amândoi, dacă destinul nu ne-ar fi scos în cale, acum *când aveam amândoi nevoie*, pe Iconaru Vladimir? Pentru că, oricât vi l-aș descrie eu de bine, tot nu reușesc să prezint misterul apariției lui. Căci, *Oncle Manolache*, lui *nu i-e frică!* Nu îi e frică de păianjenii mari și negri...

— Nu fac nici un rău, întrerupse, zâmbind, Iconaru. Au și ei rosturile lor...

— Și nu i-a fost frică nici când a trecut pe lângă noi moș Vasile Chelaru, trăgându-și sacul cu surcele, continuă Ieronim însuflețindu-se, nici când a auzit pe Veronica gemând, speriată, și apoi fugind spre ușă, șoptind, printre suspine: „Nu vreau să mor; mamă, spuneți-le că nu vreau să mor!...” Dar poate nu i-a auzit vorbele, căci Veronica fugea prea repede, se grăbea, sărmana, să ajungă la ușa podului. Și de zărit, sunt sigur că n-a zărit pe nici unul din ei, deși se tot învârteau pe lângă noi.

— Nu e adevărat! strigă Vladimir. Inventezi ca să mă sperii. Nu era nici o stafie. Bătea doar vântul!...

Ieronim îl privi absent, visător.

— *Au fost*, frate Iconaru, dar pentru că n-ai vrut să crezi în existența lor de sărmame duhuri, blestemate să cutreiere podul casei Calomfir, au încetat să fie; pur și simplu s-au reîntors în neființă...

Antim își scoase nervos ochelarii și, ținându-i strâns între degete, ridică mâna, amenințător:

— Ieronim! șopti. Te rog, încetează. *Ça suffit!*

Ieronim se repezi spre fotoliu și, înainte ca Antim să prindă de veste, îngenunche, apucă mâna și i-o sărută.

— Iertare, moș Manolache! exclamă emoționat. Dar ce să fac dacă m-au blestemat și pe mine ursitoarele să *văd*, să-mi *imaginez*, să *creez*?... Recunosc, nu era nimeni. În podul casei noastre nu mai e nimeni. Nu se aude decât vântul prin lucarnă. Dar spune, *Maestro*, n-ar fi fost frumos să *fi crezut* ca auzim pe moș Vasile Chelaru și pe Veronica? Să fi înghețat de frică, să fi cunoscut, atât de tânăr — iar el, Vladimir, e încă un copil — , să fi cunoscut amândoi teroarea fără nume, clipa aceea fără început și fără sfârșit, când noi, oamenii, vom descoperi că n-am fost niciodată *singuri*?

— Ce imaginație maladivă! izbucni deodată Maria, cu o greu stăpânită exasperare în glas. Un artist tânăr și cultivat ca dumneata, să-ți inventezi singur obsesiile teroarei!...

Ieronim se ridicase în picioare și o privea turburat.

— Din păcate, spuse, n-am inventat nimic. Eu însumi sunt produsul teroarei... Și atunci mă apăr cum pot: mă apăr *făcând teatru*, transformând obsesia și nenorocul în spectacol.

Maria se oprise la un pas în fața lui și-i privea sălbatec, respirând cu greutate, tremurând.

— Cu numele cu care te-ai născut, cu talentul, îndrăzneala și frumusețea dumitale, nu ai dreptul să vorbești de nenoroc ! Dacă ți-au siluit inteligența și talentul când erai copil-minune, ai izbutit să te vindeci singur, așa cum ai recunoscut-o adineaori... Dar chiar atunci, când erai copil-minune nimeni n-a încercat să te desfigureze, în așa fel încât să nu mai poți juca niciodată teatru. *Niciodată!* Se întrerupse foarte palidă, și încercă să-și înăbușe un suspin respirând adânc. Așa cum au vrut să-mi facă mie, la școală, când mă băteau cu varga și-mi loveau îndeosebi degetele, doar de mi-or rupe vreunul... Așa cum era să mi se întâmple la mașina de treierat, deși îi imploram să mă lase să fac altceva, le spuneam că iubesc violoncelul, că viața mea e asta: violoncelul, și-i imploram în genunchi să-mi cruțe degetele... Și de-atunci mă trezesc aproape în fiecare noapte țipând de groază, și-mi pipăi degetele, aprind lumina și le privesc, unul câte unul. Și de frică, nu mai îndrăznesc să mă culc, și stau cu capul în palme, plângând, și-mi sărut degetele, și ani de zile n-am avut alt gust în gură decât gustul lacrimilor pe care le culegeam sărutându-mi degetele!...

Iconaru rămăsese cu cutia pe genunchi. O strângea bine cu amândouă mâinile, și deși învățase acum pe dinafară locul fiecăreia din aceste fabuloase coleoptere din Africa Centrală — *Fangosoma Centaurus*, cu cornul lui excentric, se afla chiar în mijlocul cutiei, având în stânga lui un *Macrorbinia*, verde, cu coarne asemenea cerbului, iar la dreapta, acel *Steramtonnis virescens*, alb cu dungi verzi, în fața căruia se oprea întotdeauna să-l privească la muzeul de la Șosea („Dar exemplarul meu e mai bine conservat!” îi spusese

Antim), urmând, în rândul al doilea, o *Cetonia scaraboidae*, apoi *Taurina longkeps*, cu elitrele de un verde sclipitor, de piatră scumpă, apoi *Phrynetta leprosa*, pe care nu o văzuse până acum decât în fotografie — deși le învățase pe dinafară locurile, încă nu putea crede că această comoară era a lui. „Eu nu mai mă ocup de mult de coleoptere, îi spusese Antim conducându-l către fundul salonului. Uite, vezi, se oprise ca să-i arate locul, aici fusese cândva o oglindă mare și înaltă cât aproape tot peretele. Dar în ziua când a murit generalul Calomfir, văduva, Generăleasa, a acoperit-o cu o draperie de catifea... Pasiunea mea au fost fluturii, continuă deschizând cu efort o ușă pe jumătate înțepenită și, luându-l de mână, îl conduse încet, cu grijă prin întunec. Aici a fost la început sufrageria, dar după ce-au vândut mobila, au transformat-o în birou, dar acum e aproape goală, și s-a stricat și lumina; nu știu ce are, pentru că de câte ori atinge cineva comutatorul, se face un scurtcircuit. Și acuma, că am ajuns, să nu te miri că n-o să-ți dau voie să privești vitrinele", adăugă. În acea clipă, lumina i se păru orbitoare, căci cădea din tavan și se revărsa și din lămpile mari și înalte așezate în cele patru colțuri. Se trezi în mijlocul unei vaste încăperi, cu pereții acoperiți cu cutii, prin geamul cărora se vedeau cei mai mari, mai frumoși, mai extravagant colorați fluturi, așa cum nu văzuse nici la muzeu. „Nu te apropia, pentru că n-o să te mai înduri să pleci, și ne-așteaptă Maria Daria Maria... Și acum, ce să-ți dau? Ce să-ți dau? se întrebă el rotindu-și privirile pe deasupra meselor și măsuțelor încărcate cu insectare. Să începem cu Africa Centrală. Pentru coleoptere, Africa Centrală e renumită..."

Strângea cutia cu amândouă mâinile, dar nu-și putea lua ochii de la degetele Mariei. Parcă acum le vedea pentru prima dată, așa cum săltau, mângâind coardele sau apăsându-le amenințătoare, parcă ar fi încercat să le plesnească. Nu mai ajungeau până la el sunetele. Nu vedea decât degetele, și începuse să-i fie frică: dintr-o clipă într-alta ar fi putut să plesnească una din coarde sau să greșească o singură mișcare a arcușului, arcușul acesta pe care-l ținea strâns în pumn, ca o varga, și atunci unul din degete, și mai ales degetul cel mai mic...

Nu o putea asculta și, după câteva clipe, nu mai îndrăznea nici măcar să-i privească degetele. O văzuse alergând desfigurată de groază, urmărită de

mulțimea aceea compactă, rea, fără figură. Le auzea strigătele și, din când în când, cineva se oprea lângă el, îl apuca de braț și îl întreba amenințător: „Încotro a fugit? Spune repede, încotro a fugit? unde s-a ascuns?...”

Înghițând anevoie, clipind des ca să alunge viziunea, Ieronim implora Corul: „E absurd! Nu e vorba de ea. Spuneți-le că s-au înșelat!...”

Zadarnic. Vedea și auzea tot mai clar, tot mai puternic, mulțimea aceea care-l înconjura, continuând să alerge, parcă împinsă de vijelie, și purtându-l și pe el, înghesuit din toate părțile, împins mereu din spate, și îi auzea vorbind între ei, și totuși i se adresau lui: „Căutăm pe cineva, cum Dumnezeu îl cheamă? E cineva cunoscut, îl cunoaște toată lumea. S-a vorbit mult de el. Nu-ți aduci aminte numele? A fugit tocmai când începuseră să-l bată cu vergile și îi sfărâmau degetele, unul după altul, deget după deget, a fugit cu mâinile însângerate și s-a făcut nevăzut.” ... „Abia apucaseră s-o răstignească, vorbi cineva, dar când i-au zdrobit mâinile, a țipat atât de puternic, încât s-au trezit, și atunci n-au mai văzut-o, și așa a putut să coboare de pe cruce, dar anevoie, căci avea mâinile sfărâmate, a coborât și a fugit și de-atunci o tot căutăm, dar nu mai dăm de ea...” „E absurd, e o eroare! exclamă Ieronim. Ați confundat-o cu altcineva.” „Nu e nici o confuzie!” auzi strigând pe cineva. Toată lumea îl știe, s-a vorbit mult de el. Cum Dumnezeu îl cheamă?” „Ea n-are nici o vină, stăruie Ieronim. E o mare artistă. Cruțați-i mâinile, cântă la violoncel...” Și exasperat, amenință Corul: „Ce v-a apucat? V-ați pierdut mințile? E o confuzie la mijloc, e o eroare. Treziți-vă! Ea n-are nici o vină. Uitați-vă la ea, este aici, în fața voastră, uitați-vă bine la ea. La început nu voia, era prea emoționată, îi tremurau mâinile, nu-și mai putea stăpâni lacrimile, dar a rugat-o *Maestro*, a insistat. E o zi mare, spunea, nu trebuie să pleci din casa asta supărată...”

Parcă vântul se întetise și îi părea rău, în primul rând pentru Maria, pentru că anumite note își pierdeau puritatea. Dar când nu se auzea vântul, toamna către miezul nopții, în casa asta pustie, cu mai toate ferestrele sparte, lipite cu jurnale sau acoperite cu cartoane, și în care aproape nici o ușă nu se închidea bine?... Poate că niciodată nu-i simțise mai apăsător tristețea ca în noaptea când veniseră să-l caute la cafenea, se apropiaseră de masa unde juca șah (era în semifinală, cu Zamfir) și, plecându-se mult spre el, ca să nu-

I audă ceilalți, Gherghel îi șoptise că Generăleasa e pe moarte, că ar trebui să vină imediat dacă vrea s-o mai găsească în viață. Cu o jumătate de ceas mai înainte, chemase preotul, se spovedise și se împărtășise, și asta îi speriasse pe toți. Dar lui Antim nu-i venea să creadă. Tot trăgea să moară de multe săptămâni, de când orbise. Și de câte ori se apropia de ea și o întreba cum se simte, Generăleasa asculta atentă, cu mâinile împreunate, ca de obicei, deasupra plăpumii, apoi, deodată, șoptea: „Dar ce se aude, Manolache? De unde e melodia aceasta? Parcă nu mi-ai cântat-o niciodată până acum. Bine ai făcut că ți-ai adus violoncelul!...” „Nu, *mon General*, nu l-am adus. Dar dacă vrei...” „Stai mai bine aici, lângă mine, și ascultă...”

De data aceasta, intrând în odaia în care ardea, ca totdeauna, o singură candelă, și văzând-o cum strânge, parcă cu un mare efort, cu deznădejde, lumânarea aprinsă în amândouă mâinile, a știut că sfârșitul e aproape. Îngenunche lângă ea și-i șopti:

— Am venit, *mon General*. Sunt eu, Manolache...

Fără să-și miște capul de pe pernă, cu o voce slabă, dar surprinzător de limpede, îl întrebă:

— Câți am mai rămas Manolache?

— Cinci, *mon General*...

Tăcu multă vreme, parcă s-ar fi trudit să numere în gând.

— Păziți-vă bine, vorbi deodată, păziți-vă bine, că ni se stinge neamul...

Apoi, spre uimirea tuturor, ceru să fie lăsată singură cu Ieronim. Au ieșit, unul după altul, pășind în vârful picioarelor, rudele, vecinii, doctorul, preotul. Un sfert de ceas mai târziu, ușa se deschise, și Ieronim apără în prag și rămase nemișcat, ca o statuie.

— S-a sfârșit, spuse privind drept înaintea lui, fără să-i vadă. A apucat să-mi spună ce avea de spus și și-a dat duhul...

— Dumnezeu s-o ierte! izbucniră toți, făcându-și cruce și îmbulzindu-se în odaie.

Apoi începură să aprindă lumânări. De mai multe ori, chiar în noaptea aceea, în timp ce o vegheau, fusese ispitit să-l întrebe ce-i spusese, dar nu îndrăznise. Pentru întâia dată Ieronim, care nu împlinise încă șaptesprezece ani, îl intimidă. Parcă devenise deodată un alt om. Îngenunchease lângă pat,

cu ochii deschiși, dar parcă nu vedea pe nimeni. Se ridica la răstimpuri și se ducea în salon, se plimba de la un capăt la altul, tăcut, palid, cu figura împietrită.

Când, câteva zile după înmormântare, s-a dus la el în cameră și l-a întrebat, Ieronim s-a făcut deodată palid.

— Iartă-mă, *Oncle Vania*, i-am jurat că voi face așa cum mi-a cerut. Mi-a cerut să jur că nu voi spune nimănui, nu voi spune decât băiatului meu, când va avea vârsta pe care o am eu acum. Am îndrăznit s-o întreb: „Și dacă nu voi avea un băiat?...” „Atunci taina aceasta va muri o dată cu tine”, mi-a răspuns. Iartă-mă, *Oncle Vania*, a adăugat zâmbind trist. Am jurat!...

Dar nu renunțase și, în acei doi ani cât Ieronim continuase să locuiască aici, cu ei (nu murise încă Luchian), de mai multe ori, serile, încerca să-l descoasă.

— Înțeleg foarte bine că, dacă ai jurat, trebuie să-ți ții cuvântul. Dar nu-ți cer să-mi spui tot și nici măcar esențialul. Vreau să știu doar atât: dacă ce ți-a spus era în legătură cu povestea pe care am citit-o eu, când aveam vreo paisprezece, cincisprezece ani...

— Cunosc povestea, îl întrerupse Ieronim, mi-ai povestit-o chiar dumneata. Povestea aceea cu saltimbancul din Evul Mediu...

— Exact. Te întreb asta, pentru că Generăleasa avea ideile ei. Generăleasa credea că vina n-o purta logodnica, ci vina era a mea, adică, vreau să spun, a eroului din povestire. Generăleasa credea că el își părăsise logodnica, și de câte ori stăm de vorbă pe chestia aceasta, încerca să mă convingă...

— Nu, moș Manolache, îți dau cuvântul meu de onoare că taina pe care mi-a cerut s-o păstrez nu avea nici o legătură cu povestirea dumitale.

Nu se putea împiedica să nu-l privească lung, cercetător, și să nu adauge, în șoaptă, mai mult pentru el:

— Curios, foarte curios!...

Abia sosiseră în București, și Generăleasa ceruse să-l vadă.

— Tu ești Ieronim, băiatul lui Thanase și al Marinei?

— *Oui, grande-mere!... Pardon, grande tante!*

— Cu mine vorbești românește, îl întrerupse. Și nu-mi spui nici *grande-mere*, nici *grande-tante*. Îmi spui, ca toată lumea, *mon General*. Nu *ma Generale*, ci *mon General*, așa cum mi se spune de la moartea lui Calomfir. Ai înțeles?

— *Oui, mon General!* Dar se corectase pe loc: Am înțeles, *mon General*.

Apoi îl luase de mână și-l duse până aproape de oglinda cea mare din salon, ascunsă sub draperii.

— Mi-a spus Marina că-ți place să înveți tot felul de jocuri și dansuri, că te pricepi să te deghizezi și știi să cânti și să reciți poezii. E adevărat?

— E adevărat, *mon General*.

— Câți ani ai?

— Astă-toamnă am împlinit șase ani.

— Ești deci băiat mare, pot vorbi serios cu tine. Înțelegi ce-ți spun? Înțelegi toate cuvintele?

— Înțeleg, *mon General*.

Întinse brațul și apucă, între două degete, marginea draperiei.

— Îmi închipui că ai aflat de ce-am acoperit oglinda. Dar din când în când, la sărbători, în ocazii solemne, cum va fi mâine, la onomastica mea, îmi place să dau draperiile la o parte... Numai că, vezi, ținute în întunec de atâția ani, apele oglinzii nu mai sunt ce-au fost. Treptat, treptat își pierd transparența, și tot felul de forme ciudate, în diferite culori, încep să apară în fundul oglinzii. Unele din aceste forme sunt de o rară frumusețe, de parcă n-ar fi de pe lumea asta... Înțelegi ce vreau să spun?

— Înțeleg, *mon General*.

— În timp ce altele par mai stranii, seamănă cu peșterile de munte, sau cu rocile din fundul mării, sau cu vreo gaură de vulcan după erupție... Înțelegi toate cuvintele?

— Înțeleg, *mon General*.

— Și când vom da draperia la o parte, și te vei trezi deodată în fața atâtor forme necunoscute, și te vei vedea și pe tine mișcându-te între ele — dar foarte probabil, cel puțin la început, nu te vei recunoaște, căci, ți-am spus, oglinda nu mai e ce-a fost, și uneori amplifică, lungește sau lărgeste sau chiar desfigurează — n-o să-ți fie frică?

Îl privise cu o neobișnuită intensitate, ca și cum de răspunsul lui ar fi atârnat cine știe ce decizie importantă. El zâmbi suav, aproape ironic.

— N-are să-mi fie frică, *mon General*.

— Bine. Și iată acum ce surpriză vreau să le fac. Evident, asta e un secret, nu spui nimic acasă. Mâine seară, după ce se va servi șampania și ne vom aduna toți aici, în salon...

N-a putut uita niciodată tăcerea înghețată care a urmat șoptelor, râsetelor înăbușite, ciocănitului discret al paharelor de cristal, când Vasile Chelaru și Anuța au tras încet draperia și oglinda i-a privit pe toți, așa cum se strânseseră, la cererea Generălesei, înghesuiți, în fundul salonului. Parcă nu mai îndrăznea nimeni să respire. Și atunci, dintr-un fald al draperiei, a apărut el, așa cum îi plăcuse să se deghizeze: cu pletele blonde, dar cu figura arsă de soare, îndelung bătută de vânt, cu o cămașă ruptă, decolorată, prin care se vedeau umerii și pieptul, în picioarele goale, și cu pantalonii scurți, pe care și-i suflecuse și mai mult, ca și cum s-ar fi pregătit să treacă prin apă, a apărut, parcă ar fi ieșit din peștera verde a oglinzii și, fără ca nimic să fi pregătit această mișcare, își dădu deodată capul pe spate, își împreună mâinile la ceafă și începu să râdă. Era un râs pe care nu și-l cunoscuse până atunci, un hohot continuu, cristalin, irezistibil, pe care, chiar dacă ar fi încercat, nu și-l mai putea opri. Începuse să se plimbe prin fața oglinzii, descoperind neconținut alte scorburi și alte stânci, și liane cu flori nemaîntâlnite și, printre ele, siluete neverosimile ale invitaților, cu paharele de șampanie (înalte cât o cizmă sau largi cât găleata) în mână, având în mijlocul lor jilțul în care se odihnea, hieratic, Generăleasa, și acum râdeau și ei, un râs la început timid, puțin speriat, dar devenind repede contagios, râdeau acum cu toții, și în oglindă îi vedea cum se privesc unii pe alții, încântați și totuși neliniștiți, căci nu prea înțelegeau ce li se întâmplă, până când, iarăși fără ca nimic să fi pregătit acest gest, Ieronim ridicase amândouă brațele în sus, făcându-le semn să tacă, și începuse să danseze, cântând în surdină o melodie pe care o descoperea atunci. Apoi începuse să recite, dar niciodată n-a știut dacă recitase vreuna din poeziile, nenumărate, pe care le învățase pe dinafară sau improvizase, fără să-și dea seama, vers după vers, așa cum îi cerea melodia și îl sileau

mişcărilor de dans, mereu altele, când lente, maiestuoase, aproape liturgice, când abrupte, sălbatece, ireverențioase.

De ce s-a oprit, la un moment dat, și depărtându-se la un pas de oglindă, s-a înclinat, plecându-se mult din mijloc, cu pletele căzându-i peste față, n-a înțeles, pentru că nu era obosit. I-ar fi plăcut să-și continue dansul, să inventeze alte melodii și versuri.

— *Encore! encore!* au început să strige toți, în fundul salonului, bătând din palme, unii cu oarecare greutate, căci aveau

Încă paharul gol în mână.

— Bravo, Ieronim! strigase Generăleasa. *Encore!* adăugase și ea, cucerită de entuziasmul general.

Ce s-a întâmplat exact, n-a putut afla de la nimeni. Își aducea doar aminte că se retrăsese încet spre colțul din stânga, apucase draperia, apoi, trăgând-o anevoie după el, începu s-o legene, și faldurile, înfiorându-se, adumbreau și luminau mereu alte peșteri submarine, în timp ce el vorbea ca în vis, cu o voce — i-au spus mai târziu — din altă lume, căci nu semăna cu nici o voce omenească, și, deși de o incomparabilă suavitate, îi paralizase pe toți, evident, nu numai vocea, ci și cuvintele pe care le spunea, pentru că nu înțelegeau întotdeauna prea bine ce voia să spună, înțelegeau, doar, că el, Ieronim, oricând se poate furișa aici, în fundul peșterii, în adâncul mării, și se poate reîntoarce cu prietenii lui, care sunt mulți, de la delfinii și caii-de-mare cu care se joacă în fiecare dimineață, până la ființele nevăzute pe care, din fericire, numai el le poate vedea. Eglantina, cu ochii de sticlă și buzele de porțelan, și chiar Mironclai, deși umblă pe picioaroange cât casa de înalte, dar altminteri e prietenos și râde întruna, și cine nu l-a auzit râzând la douăzeci, douăzeci și cinci de metri deasupra lui nu cunoaște bucuria râsului...; da, poate unii din aceștia le-ar plăcea, dar când vor da cu ochii de Maremore, care nu e nici șopârlă, nici pasăre, dar cântă mai frumos ca privighetoarea, sau cu Paralene, care se cațără cu unsprezece picioare deodată, ca păianjenii, deși are ochii mari, albaștri de domnișoară, și genele atât de lungi încât...

— Ne-ai tras o spaimă! îi spuneau mai târziu. Tăceam toți, înlemniserăm, parcă ne-ai fi vrăjit, și nimeni nu îndrăznea să strige la tine, să te oprească.

Nici măcar Generăleasa, precizase o dată, mult mai târziu, Antim. Împietrise și ea fermecată.

— Dar ce-am spus, *Oncle Vania*? Ce v-am spus? întrebuse atunci, cu aceeași exasperare în glas, pentru că începuse să creadă că se înțeleșeră cu toții să nu-i povestească niciodată nimic precis.

— Cine le mai ține minte? răspuse Antim. Căci, îți repet, nu erau fraze și cuvinte de copil, cât ar fi fost el de precoce, ci parcă ar fi vorbit altcineva prin tine, vreun semizeu sau eroul mitologic, sau unul din personajele acelea fabuloase care pretindeai că-ți erau prieteni și cu care te întâlneai când voiai și unde voiai, nu numai în oglindă... Și, acum pot să-ți spun, adăugase odată Antim, mulți ani în urmă, mi-a fost frică, și nu numai mie, ne-a fost frică să nu ți se întâmple ceva, să nu-ți pierzi mințile, căci o asemenea precocitate, profundă și extravagantă în același timp, se plătește...

— Și ați avut dreptate, îl întrerupse Ieronim zâmbind amar. Am plătit cu vârf și îndesat. Căci în noaptea aceea familia a decretat că sunt copilul-minune al secolului, și tot atunci s-a decis să mă prezint neîntârziat directorului Teatrului Municipal. Și, spre nefericirea mea, Theodorini era *bun prieten* cu directorul teatrului... Am plătit, *Oncle Vania*, pentru spaima pe care v-am tras-o în noaptea aceea de Sfântul Ioan, am plătit mai mult decât era drept să i se ceară să plătească unui copil, chiar unui copil-minune...

Își aminti deodată că aria aceasta îi plăcea mult Melaniei și, fără să-și dea seama, zâmbi. Când venise să-i anunțe logodna, Generăleasa se odihnea, ca de obicei, în jilțul ei favorit din mijlocul salonului.

— O cheamă Melania, începu el după ce-i sărută mâna. Este, evident, *străină*. Inutil să adaug că e foarte frumoasă și inteligentă și, pe cât pot judeca eu, care nu mă pricep în literatură, a citit imens!...

— Manolache, îl întrerupse Generăleasa, eu știu la ce te gândești tu. Tu îți închipui, sau măcar speri, că de data aceasta este *ea*.

Reușise să râdă, dar jovialitatea i se păruse atât de stridentă, încât se opri și ridică din umeri, prefăcându-se mirat.

— Cum o să-mi închipui asta, *mon General?* exclamase. Cum am să amestec un personaj dintr-o povestire, spune-i, dacă vrei, nuvelă, cu o ființă vie, din zilele noastre? E drept, *străină*, dar e o ființă în carne și oase...

Generăleasa îl privise tot timpul zâmbind blând și totuși distant, așa cum numai ea putea să zâmbească.

— Și, evident, i-ai rezumat și ei nuvela, cu speranța, nemărturisită, că, poate, cine știe? printre miile de cărți pe care le-a citit, poate a dat și peste povestea vieții tale...

Nu mai încercase să râdă și, încurcat, își scoase ochelarii și-și căuta acum batista ca să-i șteargă.

— Nu știi dacă o pot numi povestea vieții mele, începuse el târziu. Dar trebuie să recunosc că...

— Greșeala ta, Manolache, îl întrerupse Generăleasa, este că nu vrei să-ți recunoști marea ta calitate, care este totodată și marea ta slăbiciune: modestia. Ești prea modest. Ai descoperit într-o zi că ar fi păcat să-ți cheltuiești viața studiind insectele, când ești atât de înzestrat pentru muzică, și ai descoperit în același timp că nu te poți desăvârși în nici o artă, dar mai ales în muzică, dacă nu privești în sus, către cer, în loc să te uiți în jurul tău, să vezi ce fac oamenii și ce zic vecinii. Ai făcut această mare descoperire, de care suntem mândri noi toți, întreaga familie, când erai aproape un copil. Dar, modest fiind, ai pus-o pe seama altuia, pe seama unui personaj dintr-o nuvelă, care trăia acum nu știu câte sute de ani...

— *Mon General...*

— Ascultă, că n-am terminat. Modestia este o însușire rară, mai ales în zilele noastre, și mai cu seamă în familia noastră. Foarte bine dacă vrei cu orice preț să-ți justifici concepția ta despre artă și viața pe care ai decis s-o trăiești prin-tr-un model literar... Unde nu te mai înțeleg, continuă după o scurtă tăcere, este legătura pe care o faci tu între idealul tău artistic și *Ea*, femeia aceea care te-a părăsit acum câteva sute de ani...

— Asta se întâmplă în *nuvelă*, încercase Antim s-o întrerupă.

— Totuna e. Este vorba de logodnica aceea necunoscută și inaccesibilă, pe care o tot aștepți, dar pe care n-ai încercat niciodată s-o *cauți*. Asta nu înțeleg, adăugă gânditoare. Nu înțeleg de ce nu-ți cauți ursita, dacă *știi* că

există undeva pe lume și te așteaptă. Nu trebuie s-o cauți prea departe. Poate este pe aici, pe lângă noi, și dacă n-o vezi încă este pentru că o ascunde soarele, sau umbra, sau oamenii. Dar dacă te hotărăști s-o cauți...

Toate acestea le știa sau le bănuia de mult. I le mai spusese, uneori direct, ca acum, alteori pe foarte departe, referindu-se la cei cinci frați aproape legendari, strămoșii ei, care plecaseră dintr-un sat din Pind, fiecare în altă direcție, ca să-și caute miresele. Ce i se părea de astă dată curios și chiar jignitor era faptul că Generăleasa îl muștra că nu-și căuta ursita *acum*, mai puțin de un sfert de ceas după ce o anunțase că se logodise.

— În felul meu, vorbi cu o neașteptată fermitate, o caut și eu. Deși poate o caut cu discreție exagerată. Dar de câte ori întâlnesc o *străină*, deschid ochii în patru, stau mult de vorbă cu ea, o descos, cântăresc tot ce-mi spune, și chiar ce nu-mi spune... Așa cum s-a întâmplat cu Melania, îndată ce-am aflat că e străină...

— *Străină*, repetă Generăleasa cu o ușoară tristețe în glas. Manolache, pentru un *bărbat*, nici o femeie nu e *străină*. Bărbații întâlnesc o singură dată în viață Străina și atunci, în orice caz, e prea târziu. Și despre asemenea întâlniri e bine să nu mai vorbim...

Antim continua să-și ștergă ochelarii, fără s-o privească.

— Eu pentru asta venisem, vorbi târziu. Venisem să-ți spun că duminica viitoare mă logodesc cu Melania...

Așa i se întâmpla și altădată, când lăsa ușa deschisă și-l asculta pe Antim exersând aici, în salon. După câteva minute se trezea că ascultă Corul, povestindu-i ce se va întâmpla în scena următoare sau cum ar fi trebuit să se întâmple lucrurile în piesa pe care o citise chiar în ziua aceea. Pe malul mării. O plajă pustie pe malul Mării Negre, anunța Corul. Într-o seară de noiembrie... Și, totuși, intervenea Ieronim, autorul scrie limpede că scena reprezintă curtea unei case de țară, într-o dimineață de iunie, și la ridicarea cortinei se aude, de departe, vocea unui bărbat... E o plajă pustie, pe malul Mării Negre, într-o seară de noiembrie, continua Corul. Și mult timp după ridicarea cortinei nu se aude decât vântul.

— Vasăzică, aicea erai? Îl trezea vocea lui Luchian. Tot îl ascuți, îl ascuți mereu? Nu te plictisești să ascuți mereu aceeași melodie?

Se oprea în prag, și numai arareori intra în odaie. Avea obiceiul să spună repede ce avea de spus, în prag, și apoi dispărea, își continua plimbarea lui leneșă, melancolică, din încăpere în încăpere, prin toată casa.

— Iar am visat-o pe Veronica, îi spusese în ziua aceea. Ascultă-mă pe mine: n-o mai duc mult. Îmi vine și mie rândul. Curând, curând o să rămâneți numai voi doi, singuri pe lume. Și atunci, mă tot întreb: ce-o să vă faceți fără mine?...

Dispăruse înainte ca să aibă timp să spună ceva. Și așa cum se aștepta, Corul răspundea în locul lui. „De ce ți-e frică de moarte, Luchian? Adu-ți aminte ce ne spunea Generăleasa: «Îmi place de voi, că nu vă e frică de nimic, nici de moarte, nici de dragoste. Se vede că sunteți nepoți de erou... »" îi mai spusese asta odată, după ce orbise: „Îmi place de tine, Ieronim, că nu ți-e frică de nimic!..." O repetase și lui Antim.

Intrase o dată la el în odaie, cu un zâmbet misterios luminându-i fața:

— Ieronim, știi ce mi-a spus de tine Generăleasa pe patul de moarte? Mi-a spus: „Cum se vede că Ieronim e nepot de erou!..."

— Știu, mi-a spus-o și mie. N-am voit s-o contrazic, pentru că asta îi face plăcere. Dar adevărul este altul, *Oncle Vania*. Nu mi-e frică de nimic și, în primul rând, nu mi-e frică nici de dragoste, nici de moarte, pentru că, după tot ce ni s-a întâmplat, și mi s-a întâmplat, am redescoperit sensul și funcția spectacolului, așa cum le știam de copil...

Ar fi vrut să continue, dar auzi deodată Corul: „Acestea nu sunt informații de toate zilele, asemenea celor pe care le ceri și le afli la orice ghișeu de poștă, de bancă sau de gară. Acesta este adevărul, Ieronim. Adevărul!"

Și, totuși, foarte curând după aceea, a încercat să-i explice. Intrând pe neașteptate în salon, îl găsisse pe Antim cu violoncelul rezemat de genunchiul stâng, privind absent în fața lui. Stătea așa, probabil, de mult timp, pentru că Ieronim, văzând că tăcerea se prelungește, crezuse că Antim plecase în oraș. Dar îl găsisse la locul lui obișnuit, cu violoncelul lângă el, cu privirile pierdute.

— Încep să îmbătrânesc, îi spuse încercând să zâmbească. Am prea multe amintiri...

— Un artist nu îmbătrânește niciodată, *Uncle Vania*, îl întrerupse Ieronim, brusc emoționat. Dacă ne-a pedepsit și pe noi Dumnezeu cu ceva, ne-a pedepsit cu tinerețe fără bătrânețe. Recunosc, pedeapsa e grea, dar ce putem face? Asta ne-a fost ursita...

— Tinerețe fără bătrânețe, repetă Antim zâmbind. Ușor de spus, la vârsta ta...

— Avem amândoi aceeași vârstă, *Uncle Vania*, continuă Ieronim, îngenunchind lângă el. Numai că dumneata ai amintiri, iar eu mi le *imaginez*. Și dacă ți-aș spune că amintirile mele întrec *de multe sute de ori* pe ale dumitale, pur și simplu pentru că mi le-am imaginat, n-ai să mă crezi...

Antim își așază violoncelul alături și, pe neașteptate, începu să râdă.

— Spune-mi și mie cum faci, îl întrebă. Cum faci să-ți imaginezi amintirile...

— Întâi le imaginez, și apoi mi le amintesc. Probabil că și dumneata ți-ai imaginat multe în viața dumitale, dar le-ai uitat. Nu-ți amintești decât ce ți s-a întâmplat, cum se spune, *personal*, dar astea, *Maestro*, pentru noi, artiștii, nu au valoarea pe care o au pentru ceilalți...

Se ridică brusc în picioare și, așa cum îi era obiceiul când presimțea că va spune lucruri pe care le evitase până atunci, începu să se plimbe cu pași mari prin salon.

— Îți mărturiseam odată că dacă nu mi-e frică de nimic, nu este pentru că sunt nepot de erou, ci pentru că am redescoperit sensul și funcția spectacolului. Dar nu ți-am spus ce înseamnă asta pentru mine. A nu-ți fi frică de nimic înseamnă a privi tot ce se petrece în lume ca *spectacol*. Asta înseamnă că putem interveni oricând, prin imaginație, și putem modifica *spectacolul* așa cum vrem noi...

— Prin imaginație, repetă Antim tot mai bine dispus. Adică, în mintea noastră... Dar asta nu schimbă realitatea, ce se întâmplă *cu adevărat* în noi și în jurul nostru...

Ieronim se opri în fața lui și-l privi surprins, ca și cum n-ar fi fost sigur că L-a auzit bine.

— Depinde ce înțelegi prin *realitate*, spuse. Pentru mine, *realitatea este* adevărul total, adică ceea ce ne este dat să cunoaștem numai după moarte. Dar arta, și în special teatrul, *spectacolul*, ne revelează acest adevăr în tot ce se întâmplă în jurul nostru, și mai ales în tot ce ne putem imagina că se întâmplă. În fond, teatrul, ca și filozofia, este o pregătire pentru moarte. Cu deosebirea, pentru mine capitală, că *spectacolul* anticipează revelația morții, pentru că îți arată toate acestea aici, pe pământ, în viața de toate zilele...

— Ieronim, nu te mai înțeleg...

Și i se păru că zâmbetul care-i luminase figura începe să se șteargă, și privirile se pregătesc să se depărteze, gata să se piardă, absente, în gol.

— Pentru că dumneata, *Onclă Vania*, continuă Ieronim cu un alt glas, mai blând și totuși mai solemn, dumneata te încăpățânezi să reduci *înțelegerea* la exercițiul rațiunii, ca la șah. Dar știi foarte bine că nici arta, nici viața nu pot fi înțelese *numai* prin rațiune. Orice se întâmplă în jurul nostru ar putea camufla un mister, așadar o revelație decisivă, un adevăr cutremurător. Bunăoară, *orice* porumbel ar putea camufla...

— Vasăzică, iar v-ați apucat de filozofie, îl auzi pe Luchian din prag. Ferice de voi, adăugase îndreptându-se agale spre fotoliul Generălesei.

Se așeză, oftând adânc.

— Nu știu ce am, spuse. Nu mă simt bine... Dar voi vedeți-vă de treabă, continuați-vă discuția...

De-atunci, îl tot auzea: „Nu știu ce am. Nu mă doare nimic, dar mă simt obosit. Foarte obosit...”

De când nu se mai plimba din încăpere în încăpere, prin toată casa, îi plăcea și lui să lase ușa deschisă, să-l asculte pe Antim. Apoi, într-o seară, când Ieronim se apropiase de patul lui cu cartea deschisă, să-și continue lectura întreruptă cu o jumătate de ceas mai înainte, Luchian îi făcu semn, mișcându-și încet, obosit, mâna dreaptă.

— Ieronim, șopti, eu nu mai am mult. Îți spun asta foarte simplu, pentru că, așa cum știi și tu, nu mi-a fost frică de dragoste și nu mi-e frică nici de moarte. Dar vreau să-ți dau un sfat. Și vreau de asemenea să te rog ceva. Sfatul e acesta: când eu n-oi mai fi, te duci și locuiești în casa lui Thanase, acolo unde ai copilărit. M-am înțeles cu chiriașii. Ei vor fi bucuroși să-ți cedeze

cele două odăi de la etaj, că tot riscă să le ocupe altcineva și, evident, te preferă pe tine, care într-un anumit fel ești încă proprietar...

— Și *Oncle Vania*?...

— N-o să mai apuce să rămână nici el multă vreme aici, căci lucrul e hotărât: casa se dărâmă. O fi primăvara asta sau la toamnă, sau în primăvara următoare, nu se știe, dar sigur se dărâmă. Și atunci Manolache va veni la tine, și-i dai una din camere. Altminteri, rămâne pe drumuri... Îmi făgăduiești? Pot conta pe tine?

Nici nu mai asculta Corul strigându-i: „Ieronim, fii tare, fii ca stânca de cremene! Nici o lacrimă. Și vocea, Ieronim, vocea să nu-ți tremure, căci nu se va întâmpla nimic altceva decât ce-ai tot învățat în ultima vreme. Moartea. Moartea și dragostea...”

— Pot conta pe tine? Întrebă încă o dată Luchian.

Ieronim zâmbi și, luându-i mâna, i-o mângâie.

— Am făgăduit, Luchian. Poți conta pe mine...

— Și acum am să-ți fac o rugămintă. Ultima mea rugămintă...

Tăcu multă vreme, cu privirile țintite în tavan.

— Ce ți-a spus Generăleasa atunci, înainte să moară, când ați rămas numai voi doi singuri?...

Ieronim se dădu un pas înapoi, ca și cum ar fi încercat să-l vadă mai bine.

— Luchian! exclamă. Știi ce i-am făgăduit: că voi păstra secretul, că nu-l voi spune decât băiatului meu când va împlini 17 ani.

— Știam asta, îl întrerupse calm Luchian. Dar pe mine mă poți deja elimina din numărul celor vii...

Ieronim se apropie din nou de pat.

— Dar Luchian, începu el încercând să-și stăpânească emoția, eu, din noaptea aceea, de când m-a chemat Generăleasa lângă ea, nu fac decât asta: să vorbesc despre ce mi-a destăinuit ea. Dar pentru că am jurat, nu le pot spune așa cum mi-au fost spuse mie cu limbă de moarte, ci le destăinuiesc în parabole și legende, în anecdote și imagini. De când s-a prăpădit Generăleasa, eu nu fac altceva, *nu pot face altceva* decât să vă spun, dar voalate ca într-o oglindă veche, cum a fost oglinda noastră, nu pot face altceva decât să vorbesc, în imagini și parabole, de taina care mi-a fost încredințată. Și nu

numai vouă, familiei și prietenilor ci și celor pe care îi întâlnesc din întâmplare. Sunt uneori ispitit să opresc oamenii pe stradă, evident, nu pe oricine, dar anumiți oameni în care mi se pare că ghicesc un anumit semn. În sfârșit, asta e altă poveste. Dar, Luchian, eu numai despre asta vorbesc! Dacă n-aș fi vorbit, mi-aș fi pierdut mințile!...

Luchian îl ascultase turburat, și totuși un zâmbet se ivi, timid, pe buze.

— Atunci, trebuie să-mi dau silința să te ascult cu mai multă atenție, șopti continuând să zâmbească, și să încerc să descifrez enigmele. Dar nu știu dacă voi mai avea timp. Mă simt foarte obosit...

— Tinerețe, tinerețe fără de bătrânețe! repeta Antim.

Abia apucase s-o sărute pe amândoi obrazii, și Iconaru, cu cutia sub braț, se repezise spre el, îi mulțumi strângându-i mâna și plecându-și respectuos fruntea. Dar aproape de ușă Ieronim îl ajunse din urmă și-l opri.

— Cum, vrei să pleci?

— Poate îl mai găsesc pe Borban lucrând și îmi deschide pe din dos...

— Vrei să pleci, îl întrerupse Ieronim, când încă nici n-am intrat în miezul problemei, n-am discutat nici măcar existența lui Dumnezeu?

— E târziu, și gazda se face foc dacă-l trezim din somn...

— În nici un caz nu poți umbla noaptea, pe stradă, îmbrăcat în uniforma asta de general! Dacă te vede vreun sergent, te arestează. Trebuie să-ți găsim alte haine...

Îl auziră urcând în goană scara spre pod, apoi îi auziră pașii călcând de astă dată fără grijă și în mare grabă, și câteva minute în urmă se întoarse cu brațele încărcate. Cu un oftat de ușurare, își revărsă poverile pe canapea. Adusesse fotele, maramele și broboadele pe care le examinase, pe îndelete, cu două ceasuri mai înainte, dar adusesse și rochia de mireasă.

— Asta este pentru dumneata, *Princesse*, se adresă Măriei întinzându-i rochia la picioare, ca un covor. Este aproape o piesă de muzeu, așa că-i poți neglija simbolismul. A fost croită cândva ca să împodobească o mireasă, dar în noaptea asta, potrivită cu oarecare imaginație în jurul umerilor dumitale, îți va ține cald...

— Ieronim, iar ai s-o superi! spuse în glumă Antim.

Maria își ștersese ultimele lacrimi cu podul palmei și zâmbi.

— Nu mai mă supăr, Maestre, șopti. Într-o zi ca asta, nu mă pot supăra...

Iconaru continua să caute, fără entuziasm, prin maldărul de stofe.

— Toate astea le cunosc, vorbi dezamăgit. Sunt doar pentru cucoane...

— Dar țin de cald, îl întrerupse Ieronim, alegându-i una din fote și așezându-i-o pe umeri. Iar pe deasupra, ca să nu se vadă...

Ieși iar pe coridor și curând se întoarse cu o pelerină.

— Pe deasupra, continuă, punem pelerina asta. E drept, cam veche și, probabil, prăfuită, dacă nu cumva găurită de molii...

Începu s-o scuture, cercetând-o îndeaproape.

— Se face târziu, spuse Iconaru, luându-și iarăși cutia sub braț. Nu stau departe și, dacă pornesc în pas alergător, nu răcesc...

Ca și cum nu l-ar fi auzit, Ieronim îi potrivi, cu îndemânare, pelerina peste fota care-i acoperea umerii.

— Îl ducem întâi pe el acasă, se adresă Mariei, ca să vedem dacă mai poate intra...

— Dacă Borban n-a stins lumina, îl întrerupse Iconaru, îmi deschide pe din dos...

— Iar noi, continuă Ieronim, noi plecăm apoi să ne plimbăm pe străzi. Avem atâtea de discutat...

Cu gesturi scurte, înfășură rochia de mireasă și, asemenea unui mare șal, i-o încolăci în jurul umerilor. Apoi izbucniră toți în râs.

— Tinerețe! exclamă încă o dată Antim, însoțindu-i în coridor.

Încuind ușa, îl auzi, pe Ieronim:

— *Princesse*, dacă crezi cu adevărat în Dumnezeu...

De-abia după ce se așezase, istovit, în fotoliul Generălesei, își aduse aminte că uitase să le ofere, în paharele minuscule, rezervate numai pentru asemenea ocazii, faimosul Grand Armagnac, 1908, din ultima sticlă care-i mai rămăsese.

— Tinerețe fără bătrânețe! își repetă ironic, clătinând din cap. Fără de bătrânețe...

Voi să se ridice, să caute în dulap și să-și umple măcar paharul lui, să bea, în sănătatea lor, dar își simțea picioarele grele, ca de plumb, și se hotărî

să se odihnească puțin, doar câteva clipe. Zâmbind, își rezemă capul de speteaza jilțului și-și apropie pleoapele. Va trebui să procedeze ca în ocaziile mari, solemne, să aplice, cum îi plăcea să spună, ceremonialul, adică să țină, câteva secunde, paharul de cristal în dreptul ochilor, privind prin licoarea de aur și aramă, și apoi să-l înalțe și, urându-le noroc, să-l apropie de buze și să soarbă cât va putea mai încet.

Puțin timp în urmă deschise brusc ochii și-l surprinse lumina din salon. „A dat Dumnezeu și au reparat prizele!” își spuse, dar în aceeași clipă o văzu pe Maria Daria îndreptându-se încet spre el, și se ridică speriat din fotoliu.

— Ce s-a întâmplat? o întrebă. Ai uitat ceva? Sau te-ai certat din nou cu Ieronim pe drum?

Fata se oprise la un pas în fața lui și-l privea, zâmbind trist. Și de-abia atunci o văzu cât este de frumoasă, ce lumină neobișnuită îi însuflețea figura.

— Maria Daria, începu el emoționat, te-ai făcut deodată foarte frumoasă. Ce s-a întâmplat?

Fata continua să-l privească, adânc, în ochi, cu același zâmbet trist uitat pe buze.

— Nu mă mai recunoști, Maestre, spuse foarte încet. E adevărat, a trecut atâta timp, adăugă.

Tăcu o clipă, apoi începu să recite:

Manole, Manole, Meștere Manole...

— Melania! exclamă Antim. Ce e cu tine? De ce-ai venit?

Fata îi prinse mâna.

— Manole, Manole, meștere Manole, n-ai uitat numai logodnica, ai uitat și de logodnă... Îl trase încet spre ea: Trebuie să ne grăbim, că ne așteaptă...

Se lăsă dus ca un copil, întrebându-se ce i-ar putea spune, acum, după atâția ani, când, ajunși la capătul salonului, dădu deodată cu ochii de oglindă, sclipind scaldată în lumină, așa cum nu se întâmpla decât când toate candelabrele erau aprinse, și se opri, speriat și fericit totodată. Dar fata continua să-l tragă după ea.

— Unde vrei să mergem? exclamă foarte bine dispus. Vrei să trecem prin oglindă?

Fata începu să râdă și întoarse capul.

— Oglinda e înapoia noastră, Manole. N-o vezi? și i-o arătă întinzând ușor brațul.

Întoarse și el capul. Oglinda era într-adevăr acolo, departe, în celalt capăt al salonului, și când fata îl trase brusc după ea, nu se mai împotrivi, și pătrunse ca într-o ramă de lumină.

— Să ne grăbim, o auzi din nou, că ne așteaptă...

Se lăsă dus, și curând își dădu seama că traversau o mare sală, puternic luminată, și fata îl trăgea tot mai repede, îndreptându-se spre scara de marmoră care se vedea de departe urcând în spirală.

— Melania, șopti el încurcat, nu pot intra cu pardesiul pe mine...

Nu-i înțelese răspunsul, pentru că tocmai atunci ultimii sosiți se îmbulzeau către intrarea principală, câteva perechi urcau repede pe scări și începea să se audă freamătul sălii și muzicanții care-și încercau instrumentele.

— Melania! șopti când trecuseră de ceea ce trebuia să fie ultimele balcoane și galeriile, și fata continua să-l tragă după ea, pe această scară de marmoră care urca, nesfârșită, în spirală.

Dar parcă nici nu l-ar fi auzit. Ușile se închiseseră, freamătul sălii începuse să se potolească, nu se mai auzeau decât sunetele scurte ale unei trompete.

— Melania! exclamă și voi să se oprească.

Zâmbind, fata se întoarse spre el:

— *Non sono Melania, Maestro*, șopti.

În acea clipă o recunoscuse și își aminti tot, de la întâlnirea lor în fața gării, când a ajutat-o să-și urce valizele în *vaporetto*, până în seara când, strângându-i mâna în mâinile lui, îi spusese: *Ti voglio bene, Laetitia. E adesso, je dirai le reste en roumain: Vrei să ne logodim? Acum? Chiar acum, în grădina asta?*

Împlinise chiar în seara aceea nouăsprezece ani.

Îl privea cu același zâmbet trist pe care-l avusese Maria Daria și Melania.

— Trebuie să ne grăbim, îi spuse, că ne așteaptă.

Atunci începură să se audă aplauzele, și după câteva clipe sala întreagă amuți, într-o tăcere reculeasă. Emoționat, Antim auzi bagheta lovind de trei ori, scurt, în pupitru.

— E târziu, continuă fata, încercând să-l tragă după ea. Ne așteaptă ceilalți...

— Numai o clipă, o imploră, în șoaptă, Antim. Numai o clipă, să văd ce au să cânte...

— Ne așteaptă, repetă fata cu o surdă deznădejde în glas.

Încercase din nou să-l tragă după ea, dar, cu un gest brusc,

Antim izbuti să-și elibereze mâna. Auzi iarăși cele trei bătăi scurte ale baghetei în pupitru, apoi aceeași tăcere împietrită a sălii, prelungindu-se nefiresc.

— De ce n-o fi începând? Ce mai așteaptă? o întrebă.

Dar nu mai era nimeni lângă el și Antim întoarse speriat capul în toate părțile. Atunci, parcă ar fi apărut de după coloana de marmoră, Generăleasa.

— Manolache, asta era? Logodnica? Străina?... *Ea* era? repetă după pauză.

I se păru că ghicește o urmă de ironie în glas și-și plecă intimidat privirile.

— *Ea era, mon General.*

Chicago, New York, decembrie 1971